БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1963 ч. МАЙ 18 СУББОТА № 117 (5521).

СЭКП Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун,

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң органы

Өртээ 2 көп.

Тарылганың мурнакчыларынга деңнежиңер!

Часкы хову ажылының хүн демдеглели

Сөөлгү үеде агаар-бойдустун туруштуг эвес байдалын чылыг хүнер солаан. Бо таарымчалыг байдалды республиканың ажыл-агыйларының хөй нуруузу черни белеткээринге болгаш тарылганы бедик темпилер-биле, эки шынарлыг чорударынга эки ажыглап турарлар. Май 15—16 хүннеринде колхозтарга болгаш совхозтарга 10 муң гектар хире черни аңдарган, 26,4 муң гектар чазын чажар культураларны, ооң иштинде 25 муң гектар тараа культураларын чажып тараан.

Май 17-ге чедир Тывага ниитизи-биле чазын чажып тарыыр культураларның планы 53 хуу, ооң иштинде тараа культураларының — 65 хуу күүсеттинген. Кукурузаның, чигир свёклазының, картофельдиң бедик дужуду дээш демиселче ажылагыйлар, бригадалар улам хөйү-биле кирип турар.

Каа-Хем районнуң механизаторлары болгаш тараажылары күжениишкинни дыңзыдып, май 15—16 хүннеринде 1800 гектар черни аңдарган, 4,3 муң гектар тараа культураларын тараан. «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажыл-ишчилери тараа культураларының тарылгазын чедиишкинниг дооскан. Кызыл-тасты планынга удур 110 хуу тараан.

Бии-Хем районнуң ховуларының ажыл-ишчилери техниканың анза турар чоруун эвээжедип, хову ажылдарының темпизин дүргедедип, шынарын экижиткениниң түннелинде сөөлгү хүннерде сеялка бүрүзү хүнде ортумаа-биле 23 гектар чедир, а «Кызыл тараачын» колхозта — 28 гектар ажыр чаштырып турар. Бо районда чүгле майның 16-да 3,3 муң гектар тараа культураларын чашкан болгаш кукуруза олуртулгазын эгелээн. «Өөк» совхозтуң механизаторлары хожудаашкынын ажып эртип, май 16-да 1,1 муң гектар тараа культураларын тараан.

Ооң-биле чергелештир «Барлын», «Шекпээр», «Сүт-Хөл» совхозтар сөөлгү хүннерде часны хову ажылдарының темпизин кудуладып, чигир свёклазының тарылгазын дыка ооңумнадып, кукурузаның болгаш картофельдиң олуртулгазынче шоолуг күш салбайн турарлар. Ол ажыл-агыйларның болгаш республиканың өске-даа чамдык совхозтарның, колхозтарның удуртукчулары, тускай эртемниглери амга чедир СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң картофельди бүдүрерин болгаш садын алырын көвүдедир дугайында Кыйгырыын чонга таныштырар, амыдралга бодунуң талазы-биле черек кырында чүү-даа кылбааннар. «Межегей», «Көк-Тей» совхозтардан аңгыда, чаңгыс-даа совхозта аъш-чемниң болгаш мал чеминиң бо үнелиг культуразының тарылгазы эгелевээн. Бо чугула херекти Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң (Даргазы Бологов, агроному эш Атанов) удуртукчулары, тускай эртемниглери черекке албайн, чаңгыс-даа килограмм картофель үрезини чок хирезинде-ле ону тыптынгырын бодавайн турарлар. Колхозтуң партия организациязы, ооң секретары эш Салчак баштаар черниң мыдыг тоомча чок чоруун көрүп турган-ла ону этпейн турары билдинмес.

Ол районнуң «Кызыл тук», Ленин аттыг колхозтарында үрезиндаа, белеткеттинген чер-даа бар хирезинде картофельдиң олуртулгазын эгелевээн. Каа-Хемниң парткому кукуруза, картофель олуртулгазының болгаш чигир свёклазының тарылгазының байдалында четпестерни эдер талазы-биле дүгеен хемчегларни алыры эргежок чугула.

Таңды районнуң чамдык колхозтарының удуртукчулары СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың Кыйгырыын база бир янзы көрүп турарын оларда ийи—үш чыл бурунгаар картофельди 185 гектар чедир олуртуп турган болза, ам чүгле 65 гектар черге олуртур деп турары тайылбырлап турар. Республиканың найысылалының чонун аъш-чемниң бо үнелиг продуктузу-биле хандырарынга эвээш эвес улуг-хуулуг болурун эки билип турган-ла, олар байдалды эдериниң улуу, харын «Таңдының бүдүрүлге өргелели биске ындыг планны берген» деп чугаалап турарлар.

Чочак-тараның болгаш өске-даа тараа-бобы культураларының тарылгазының планы 82,5 хуу күүсеттинген. Ам оларның тарылгазын доозарынче онза кичээнгейни салза чогуур. «Сукпак», «Тыва», «Шекпээр» совхозтар чаңгыс гектар-даа чочак-тараа тарываан. Ындыг турбуже бо фаст ажыл-агыйларның, бүдүрүлге өргелелдериниң удуртукчуларын, оларның тускай эртемниглерин дүвүреттейн турар. Оларның чамдыктары үрезин чок деп сылдаглап турар. Чөөн-Хемчик өргелелинин ажыл-агыйларында бар үрезиннерниң хемчээлин алырга, 300 гектар хире чочак-тараның чедир тырываан. Тес-Хем бүдүрүлге өргелелинин ажыл-агыйларында, Бии-Хемниң «Искра», Каа-Хемниң «Коммунизмче орух», «Кызыл тук», «Октябрь 30 чылы» колхозтарында, «Өөк» совхозта болгаш өске-даа чамдык ажыл-агыйларда байдал бөза шак ындыг.

Шаг-үе манавас. Бүгү күштерни, бүгү арганы черни белеткээриниң, тараа культураларының тарылгазының, кукурузаның, ногааларның болгаш картофельдиң олуртулгазының темпилерин дүргедедиринче угландырар ужурлуг. Ооң-биле бүгү кедзэ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш нүрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле чеди чылдың бешки чылының онаалгаларын чедиишкинниг күүседиринге боттарының салыышкынын киирер ужурлуг.

Аянгатының шөлдеринде

«Шекпээр» совхозтуң Аянгаты салбырының тараажылары часкы хову ажылын улам калбартып турар. Шык базырышкынын чогуур өйүнде организастаан, часкы аңдарылга-биле 1550 гектарны чарган.

Техниканы бүдүрүкчүлүг ажылдавышаан, күш-ажылды шын организастаанының түннелинде, эрте чажар культураларның тарылгазы ажыр күүсеттинген. Чижээ, кызыл-тастың планын 111 хуу, арбайнын 144 хуу, ооң-даа өске.

Салбырның механизаторлары амгы кол кичээнгейни кукуруза, картофель, ногаа олуртулгазынче, мал чеми культураларны тарыырынче угландырып турар.

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң кукурузачылары бо чылын 800 га черниң бирээзинге-ле 350 центнерден эвээш эвес ногаан массаны өстүрүп алырын хүлээнген. Черни бүрүн белеткеп алган. Ам ында кукуруза тарылгазы эгелей берген. Баштайгы хүннерде 102 га черге кукурузаны чашкан. Кукурузачы Кара-Сал Чалаа дөрбелчин-уяланчак тарылганы шыңгыы барымдаалаарын болу удуртып турар.

ЧУРУКТА: солагай талазындан оң талазынче: кукурузачы К. Чалаа биле Чөөн-Хемчик колхозсовхоз бүдүрүлге өргелелиниң агроному П. Лысенко оларның дөрбелчиннерни хемчеп турары.

Фото П. ГОЛЬЦОВТУУ.

БЕДИК КУЛЬТУРАЛЫГ АМЫДЫРАЛ ДЭЭШ

Бистиң чуртувуска продуктуларның өлбекшилин тургузар талазыбиле Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың салган улуг сорулгазын амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш, сүт-бараан фермаларында, хойжу бригадаларда чурттап, боттарының кызымаккай күш-ажылы-биле хөй сүттү, этти, дүктү бүдүрүп турар малчыннарның — саанчыларның, хойжуларның амыдыралчурталгазының культурлуг деннелин бедидер дээш, кайда-ла партия организациязы, колхозтуң азы совхозтуң баштаар чери үргүлчү сагыш човаң, боттуг хемчеглерни ап турар болдур, ында малчыннарның амыдыралының байдалы улам экижип, оларның күш-ажылчы көргүзүглери бедик болуп турар.

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң малчыннарының чурталгазының байдалын манаа чижек кылдыр көргүзүп болур. Ында малчыннарның 62 өг-бүлелериниң иштинден 57-зи чылыг, чырык бажыңнарда чурттап турар. СЭКП обкомунуң V пленумунуң соонда колхозтуң баштаар чери, ында партия организациязы чурталга тудуунуң ажылын улам дүргедедир дээш, тудугжулар бригадазының составын улгаттырып, ооң удуртулгазынга дуржулгалыг тудугжу коммунист эш Монгуш Дакпайны томуйлааш, малчыннарга 9 чурталга бажының, 3 чунар бажыңны, 2 кызыл булуңны сөөлгү үеде немей туттурган. Эргиде туткан бажыңнарга тудуштур верандалар тудуп, ол бажыннарның кырын шифр-биле шыпкан. Колхозтуң үш хойжу бригадаларының иштинден Сарыг-Сигенде эш Кыдыр-оол Ондар удурткан № 2 бригаданың төвүнде дөрт аал ишти чурттаар бажың бар болгаш кызыл булуң, радиоприёмник, электростанция, садыгжы чок садыг, көжер библиотека, чунар бажың ажылдап турар.

Ындыг-даа болза, малчыннарның амыдырал-чурталгазының байдалын экижидер талазы-биле ажылдарны бистиң республиканың районнарының шупту колхозтарының, совхозтарының фермаларында, хойжу бригадаларында ам-даа четпес чорудуп турар. СЭКП обкомунуң пленумунуң (1963 ч.) шиитпирин амыдыралга боттандырар талазы-биле кылып алган тодаргай хемчегларни чамдык колхозтарның баштаар черлери, совхозтарның дирекциялары кошкак күүседип турарлар. Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунда байдалды борта чижекке ап болур. Ында малчыннарның чурттап турары 20 хире бажыңнарны чогуур негелдезинге чедир кылбаан. Крыша, кладовка, печка, арыгланыр бажыннар чок, бажыңнарның иштин штукатурлаваан, дээвииринден довурак төктүп турар.

Хой ажылының мурнакчы аргазы болур бот-орулга-чарылгалыг хойжу бригадаларны өрткен чылын тургускан бооп, хойжуларны ийи бригадаларга үскен боордан башка, оларның төптерин ам-даа тургуспаан. Ооң туржук, ат кырында ол ийи бригадаларның бот-орулга-чарылгалыг ажылдаарының чурумун, планныг онаалдаларын безин ажылдап кылбаан. Ам үеде бригадаларның кежигүннери эргиде турганы хевээр тустус кыштагларында, чазагларында, чамдыктары багай бажыңнарда, өскелери өлгеде чурттап чоруурлар. Малчыннарның чаңгызында-даа радиоприёмник чок. Солуннар оларга дыка хожудап чедип турар. Бригадаларның төптерин тургуспаан болганда малчыннар кино, концерт көөр, чунар бажына кирер аргажок болуп турарлар. Ооң туржук, колхозтуң төп суурунда чунар бажың безин үргүлчү ажылдавайн турар. Малчыннарга садыгжылар, эмчилер барбайн турар. Ооң уламындан хой кидин-не оолдап турган үеде безин шай, таакпы, хлеб, чигир, дус садып алыр дээш малчыннар колхоз төвүнче, харын-даа Бүрен-Хемче болгаш Кызылче чоруур таварылгалар хөй.

Колхозчу малчыннарның амыдырал-чурталгазының байдалы бо хире таарымга чок турда, ол колхозтуң даргазы коммунист эш Даваалай, хойжу бригадалар бригадирлери коммунистер Бирлей, Чамбалдоо олар мону экижидер дээш боттуг хемчеглерни кончуг кошкак ап турарлар. Эрткен чылын малчыннарга 6 чурталга бажыңнарын тудар планындан колхоз чаңгыс-даа бажың түпаан, ынчаарга СЭКП обкомунуң V пленумунуң шиитпирин боттандырар талазы-биле бо чылын 10 чурталга бажыңнарын болгаш үш хойжу бригаданың төптеринге кызыл булуңнар, чунар бажыңнар тудар дээн база күүсеттинмейн баар чыгыы бооп турар. Чүге дизе, ол тудугларга хереглээр 1700 кубометр тудуг ыяжын белеткээр планын күүсетпээн болгаш тудуг шөлдеринде чүгле 600 хире кубометрни сөөртүп дүжүрген.

Малчыннарның амыдыралын экижидер талазы-биле хемчеглерни чүгле бо колхозта четпес ап турар эвес, харын республиканың өске районнарының колхозтарында, совхозтарында база багай чорудуп турар. Чижээ, Улуг-Хем районнуң «ҮТКА 25 чылы» совхозунуң № 3 бот-орулга-чарылгалыг хойжу бригадазында бо ажыл база кончуг багай чоруп турар. Ол бригада өрткен чылдың эгезинде тургустунган хирезинде ооң төвүнде малчыннарның чурттап турар бажыңнары мынчага чедир безин чугайлаттынмаан, чунар бажың, кызыл булуң, садыг, клуб чок, ынчангаш малчыннарның материалдыг, культурлуг негелделериниң хандырылгазы багай хевээр үргүлчүлеп турар.

Ам үеде колхозтарда, совхозтарда партия организацияларының, ол ышкаш колхозтарның, совхозтарның баштаар черлериниң сорулгазы болза, ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң сезоннуг чугула сорулгаларын күүседири-биле чергелештир сүт-бараан фермаларын, хойжу бригадалар төптерин малчыннарның культурлуг, материалдыг негелделерин хандырып турар ёзулуг чаагайжыды тутқан суурлар кылдыр сайзырадырын чедип алыры бооп турар. Ынчангаш, СЭКП обкомунуң V пленумунуң шиитпирин боттандырар талазы-биле парткомнарның пленумнарынга, партия эге организацияларының хуралдарынга дугуржуп алган хемчеглерни күүседир дээш организакчы ажылдарны үргүлчү күштелдирер херек. Культурлуг амыдырал-чурталга дээш социалистиг чарышты колхозтар, совхозтар, фермалар, бригадалар болгаш тус-тус малчыннар аразынга калбартып, ооң түннелдерин парторганизациялар өй-шаанда үндүрүп турар ужурлуг.

Фидель Кастро Ленинградта

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи). Май 16-да Ленинградтың болгаш Ленинград областың партия, совет болгаш ажыл-агый удуртукчулары-биле Социалистиг революцияның чаңгыс аай партиязының Национал удуртулгазының Бирги секретары, Куба Республиканың Премьер-министри Фидель Кастронуң болгаш ону үдеп чоруур кижилерниң эш хуузунуң ужуражыышкыны болган.

Ужуражыышкын үезинде куба аалчылар-биле совет эштериң аразынга найыралчы беседа болган. Фидель Кастро Ленинград областың экономиктиг хөгжүлдезин, улус ажыл-агыйын планнаарының тодаргай айтырыгларын сонуургап, бүдүрүлгелерни удуртурунуң аргаларының болгаш хевирлериниң дугайын айтырып турган.

Ужуражыышкын чоруп турда Куба Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң марксисчи-ленинчи партиялары дээш, оларның бирги секретарылары Фидель Кастро болгаш Н. С. Хрущев дээш, совет болгаш куба улустарның мөңге болгаш бузулбас найыралы дээш дашкалар көдүрген.

Ужуражыышкын чүректиң болгаш акы-дуңмалышкы ёзунуң онза ханы байдалынга эткен.

* * *

ЛЕНИНГРАД. Ол-ла хүн Социалистиг революцияның чаңгыс аай партиязының Национал удуртулгазының Бирги секретары, Куба Республиканың Революсчу чазаанның премьер-министри Фидель Кастро В. И. Ленинниң чадыры — тураскаалы турар Разливке чораан.

Фидель Кастро дыка хөй айтырыгларны салган, Ильич информацияны канчап ап турганын, партияның Төп Комитеди-биле харылзааны канчап тудуп турганын ол сонуургаан. Ленинниң «ногаан кабинедин» ол улуг сонуургал-биле көрген.

Ооң дараазында Куба Республиканың премьер-министри болгаш ону үдеп чоруур кижилер пролетар революциязының улуг баштыңчызының Разливке үжен хүннерни эрттирген дугайын чугаалап турар документилерни, фото-чуруктарны чыып делгээн музейге чорааннар. Ильичиниң бижээн үүлдериниң фото хоолгаларын, «Күрүне болгаш революция» деп чогаалының үндезининге салдынган үүлдерни допчулап бижээн кайгамчык көк өңнүг кыдыраашты Фидель Кастро аажок улуг кичээнгей-биле көрген. Ажылчын К. П. Ивановтуң адынга шыызылганың фото-чуруунуң чанынга Фидель Кастро үр-ле турган.

Музейден үнер эжикке куба аалчыларга чүс-чүс экскурсантылар өөрүшкүлүг байырны чедирип турганнар.

...Машиналар база катап делгем оруктап чорупкан.

Разливтен Ленинградка ээп келген соонда хоорайның удуртукчулары Ленинградтың парктарын куба өңнүктерге көргүскен. Тиилелгениң парыгынга Фидель Кастро болгаш ооң эштери 100.000 чедир кижи олурар олуттуг С. М. Киров аттыг стадионбиле танышкан.

(СЭТА).

Беш хонуктуң түннелинде

БАЙ-ХААК. (Телефон-биле). СЭКП-ниң Таңды парткому часкы хову ажылдарының 5 хонукта түннелин үндүрген. Районда часкы тарылга ам үеде кидин түлүк калбарып турар. Майның 10-дан 15-ке чедир беш хонуктуң ниити түннелин үндүрүп көөрге часкы тарылганы дүрген темп-биле организастаг чорудуп турар ажыл-агыйларның көргүзүглери бедик болганы илерээн.

Районнуң «Межегей» совхозу май 15-ке чедир 5995 гектар черниң чажылгазын чоруткан. Эрткен беш хонукта часкы тарылга ажылдарын 34 хуу өстүрген болгаш тараа культураларының 63,3 хуузун, ооң иштинде кызыл-тастың 78,9 хуузун чажып тараан. Чочак-тараа тарылгазын совхоз бүрүн дооскан. Таңдының парткому эргеген беш хонуктуң түннелин үндүргеш, «Элегес» совхозту социалистиг чарыштың тиилекчизи деп санаан болгаш парткомнуң болгаш райкүүскомнуң часкы тарылга үезинде шилчип чоруур Кызыл тугун ол совхозка тывыскан.

Ол совхозтуң эш Ермолаевке удуртурган коммунистиг күш-ажылдын деп ат дээш демисежип турар Кара-Булунда бригадазы тараа культураларын чажып тарыырын районда бир дугаарында дооскан.

Ол ышкаш кызыл-тасты чажып тарыырының планын «Элегес» совхоз 120 хуу, «Көк-Тей» совхоз 114 хуу күүсеткилээн. «Революцияның чалбыыжы» колхоз сөөлгү беш хонукта часкы хову ажылдарының темпизин дыка бедиткенин партком демдеглээн.

Районнуң тараажыларының шалыпкын ажылдаарынга партия организацияларының эки организастап чорудуп турар политмассалыг ажылы база дузалап турар. Районнуң агиткультбригадазы ам үеде колхозтарны, совхозтарны кезип турар. Кара-Булунда көзээ библиотека өргелекчизи эш Н. Ладыгина хову бригадазынга үргүлчү кээп, беседаларны, номчулгаларны кылып берип, агитхуудустарны үндүрүп турар.

«Элегес» совхозтуң № 6 бригадазында агитатор Галинская беседаларны кылып, агитхуудустарны үндүрбүшаан, солун темалыг чурук монтажын кылган. Ол-ла совхозтуң № 3 бригадазында агитатор Оюн Молдурга бодунуң эки ажылы-биле механизаторларның болгаш тараажыларның хүндүткелин чаадап алган. Ол ышкаш агитас-массалыг ажылды эки организастап чорудуп турар парторганизациялар районда өвээш эвес.

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

«МАРС-1» УЖУДУУШКУНДА

Черниң аар кылымал спутнигинден 1962 чылдың ноябрының 1-де салып үндүрген, планеталар аразының «Марс-1» деп автоматтыг станциязы бодунуң ужудуушкунун үргүлчүлевишаан. Майның 17-де ук станция Черден 195 миллион километр ырай берген болгаш Марс планетадан 11 миллион километр хемчээлге турган. Эрткен үениң дургузунда «Марс-1» деп станция Хүнге хамаарыштыр бодунуң шимчээшкининге 450 миллион ажыг километр хемчээлди эткен.

Черден 106 млн. км. хемчээлге чораан планеталар аразының станциязы-биле радио харылзаазының эзлчеглиг сеансызын марттың 21-де кылганы дыңнаттынган. Станцияның аппаратуразы чогумчалыг ажылдап чоруур дээрзин алдынган телеметриктиг информацияны баш удур ажылдап кылганы көргүскен. Аппаратураның ажылдаарынга эргежок чугула байдалдар хей кирбес тускай үзүктээшкинде хевээр: температуразы — надар 20—30 градус хемчээлинде туруп турар, базыышкыны — мөңгүн-суглуг хоорзаның 850 миллиметри хире. Дамчыдыкчыларның херелдендирип чоруур радио медээлериниң күчүзү болгаш хүлээп алыр тургузугларның эскериичели бердинген деңнелде туруп турар. Энергия-биле хандырарының системазы доктаашын чок ажылдап чоруур болгаш станцияның бүгү аппаратуразын электроэнергия-биле хандырып турар. Ооң-биле чергелештир, «Марс-1» деп станцияның уг-шиг системазынга четпес үүлдер бар апарган, ооң түннелинде станцияда антеналарның Черже угланыышкыны хажыттынган дээрзин телеметриктиг информацияның анализи көргүскен; ол чорук дараазының сеансыларында ооң-биле радио харылзаалары кылырының болдунар аргазын бербээн. Амгы үеде планеталар аразының станциязы-биле радио харылзаазын катап тургузар орулдажыышкыны үргүлчүлеп турар.

Планеталар аразының «Марс-1» деп станциязының дузазы-биле күүсеткен шинчилелдер дыка хөй техниктиг айтырыгларны шиитпирлээриниң болгаш үнелиг шенелде-шинчилел материалды алырының аргазын берген.

106 миллион километр хемчээлге чораан, планеталар аразының станциязы-биле ийи таланың радио харылзаазын боттандырары бир дугаарында чедип алдынган. Станцияга чедир хемчээл кедергей ырак турган, ынчангаш Черден радио медээзин салып үндүрери-биле станциядан харыыны алырының аразында үе 12 хире минута болуп турган.

Станция-биле радио харылзааларының 61 сеансыларын чоруткан, ооң чорудулгазында станцияже 3000 ажыг радио командыларны чоруткан. Радио шугумнарының энергетиказы санап каанынга дүгжүп турар болгаш 300 миллион километр ажыг хемчээлге идегелдиг радио харылзаазын хандырарынга четчир болуп турарын радио шугумнарының ажылдарының хевир-байдалын анализтээни көргүскен. Радио шугумнарына салдынган кол-кол техниктиг шиитпирлээшкиннериң: модуляцияның болгаш кодированиениң, медээни тыварының болгаш тускайлап үндүрериниң, станцияның шимчээшкининиң параметрлерин хемчээриниң аргаларының шынныы болгаш ажыктыы бадыткаттынган.

Станцияның аппаратуразын электри-биле хандырарының системазы хынаттынган болгаш ажылдаттынган. Буферлиг аккумуляторлар-биле дүүштүр, хүн батареялары быжыг туруштуг ажылдап чораан.

Космос радиациязы бар болуп турар ханы космос вакуумунуң байдалдарынга, деңзи чок апаар чорунтуң болгаш ылаңгыя хүн херелдениишкининиң, Хүнге чедир хемчээл улгатканының уламындан хүн херелдениишкининиң хемчээли ужудуушкуннуң үезиниң дургузунда үш катап эвээжел турарының уламындан температура нарын болуп турарының байдалдарынга станцияның техниктиг дериг-херекселдериниң бүгү комплексизиниң идегелдиг ажылдаарын хандырарының айтырыглары чедиишкинниг шиитпирлеттинген.

Планеталар аразының станциязының аппаратуразының болгаш системаларының ажылының дугайында алдынган шенелде-шинчилел медээлер хүн чоогунуң космос делгемин улам ыңай шинчилээринге болгаш хүн системазының планеталарын өөренирингe улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Планеталар аразының «Марс-1» деп автоматтыг станциязының ужудуушкуну. Чер биле Марстың орбиталарының аразынга ук станцияның шимчээшкининиң оруунда туруп турар космос делгеминиң районнарының физиктиг шынарларының дугайында чаа медээлерни берген.

«Марс-1» деп станцияның Чер чоогунга шимчээшкининиң траекториязы Ай талазынче салып үндүрген баштайгы совет космос ракеталарының болгаш «Венера-1» деп станцияның ужудуушкунунуң траекториязындан онзагай болуп турган. Совет космос ракеталарының болгаш «Венера-1» деп станцияның траекториязы даштыкы радиациялыг куржагларны улуг эвес геомагниттиг широталарга эртпишаан, черниң иштики радиациялыг куржаанын даштынга эткен. «Марс-1» деп станция Черниң иштики радиациялыг куржаан кежилип эткен болгаш ооң соонда даштыкы радиациялыг куржагларны улуг геомагниттиг широталарга эткен.

Амгы үеде билдингир болуп турар черниң радиациялыг үш куржагларын «Марс-1» деп станция эртип турар үеде ук куржагларның кызыгаарларының дыка өскерилгени демдеглеттинген. Иштики радиациялыг куржагга эң-не күжениишкиннинг турарының девискээри 1958 чылда черниң үшкү кылымал совет спутнигиниң ужудуушкунунуң үезинде чоруткан хемчээшкиннерге бодаарга, Черден эң-не ырай берген болган.

Черден хөлчок ырай бергенде «Марс-1» деп станцияның приборлары космос херелдениишкининиң демдеглээрин чоруткан. Чер чоогунуң космос болгаш планеталар аразының делгеминде космос херелдениишкининиң күжениишкинниң 1959 чылбиле деңнээрге, барык-ла ийи катап улгаткан дээрзин тодараткан. Демдеглеттинген өскерлиишкиннер Хүннүң салдарлыының циклиниң өскерилгени-биле холбашкан бооп чадавас.

Планеталар аразының болгаш Хүннүң плазмазын өөренип көөрүнге талазы-биле чугула түннелдер алдынган. Чер болза 10—20 муң километр хемчээлге чаттылып чоруткан, ионнуг газ каът-биле хүрээлеттирген дээрзин баштайгы совет космос ракеталарының ужудуушкунунуң үезинде тодаратканы билдингир болгай. «Марс-1» станцияга кылган дуржулгаларга ол түннел чаа бадытжашкынны алган. Совет эртемденнериң ажытканы, октаныышкынныг кезектериң эң-не даштыкы куржааның кызыгаары геомагниттиг шелдүң күш шугумнарының кыдыын таварты эткен дээрзи ол дуржулгаларга база-ла тодараттынган. Куржагның төвүнге 50 электронвольт ажыг энергиялыг электроннарның агыышкынының хемчээттинген дыгыйы секундада дөрбелчин сантиметр таварты 200—400 миллион электроннарга деңнеп болган. Октаныышкынныг кезектериниң эң-не даштыкы куржаан, ону илереткенинин соонда үш чыл эткенде, «Марс-1» деп станцияның дузазыбиле хайгаарааны ук куржагның кызыгаары өскерлиишкиннерге таварып турар болза-даа, ол дыка быжыг тургустунуушкун болуп турар дээрзиниң дугайын херечилеп турар. Черниң ионнуг газ каъдының октаныышкынныг кезектериниң эң-не даштыкы куржаа-биле таварып эткенинин девискээрин хайгаараары бир дугаарында чедип алдынган.

Күнден кээп турар ионнуг газтың (сөөлгү үеде эпти-ле «күн хады» деп адап турар) агыышкынын планеталар аразының делгеминге демдеглээн. Ол агыышкыннарның хемчээлиниң өскерлиишкини эскертинген.

Космос делгеминде магниттиг шелдүң күжениишкининиң дугайында информация алдынган. Таварылгаларның хөй нуруузунда магниттиг шелдүң күжениишкининиң хемчээттинген хемчээли 3—4 гамма хемчээлдиг болуп турган. Чамдык таварылгаларда күжениишкиннии 6—9 гамма чеде бээр шелдер демдеглеттинген. (Черниң кырында полюстар районунга магниттиг шелдүң күжениишкиннии 60 муң гамма чедип турар).

Черниң орбитазындан дашкаар космоста метеор бүдүмелдериң хуваттынганының дугайында солун медээлер алдынган. Черден 6000—40000 километр хемчээлге чораан, «Марс-1» деп станция тауридтиң метеорлуг агыышкынын эткен. Агыышкында метеорлуг кезектериң демдеглеттинген кагыышкыннарының саны барык-ла ийи минутада бир кагыышкын болуп турар. Ооң ыңай, Черден 20—40 миллион километр хемчээлге баргаш, «Марс-1» деп станция метеорлуг агыышкынны база эткен, ол болза чер кырының хайгааралдарындан билдингир болуп турар метеорлуг чаңгыс-даа агыышкынга үүлдешпес метеорлуг агыышкын болган. Ол метеорлуг агыышкын амга чедир билдинмес турган бооп чадавас. Ол агыышкында метеорлуг бүдүмелдериң дыгыйы таурид агыышкында ышкаш, база-ла барын ындыг болуп турар.

Бүгү-ле алдынган түннелдер космос делгемин өөренип көөрүнге боттуг салыышкын болуп турар. «Марс-1» деп, планеталар аразының станциязындан алдынган делгереңгей эртем информациязын ажылдап кылыры үргүлчүлеп турар.

Мурнакчыларга деңнежир

САДАК-ТЕРЕК. (Телефон-биле). СЭКП Төп Комитединиң июнь Пленумунга уткуштур социалистиг чарышты калбартканының түннелинде «Барлык» совхоз тараа культураларын 6500 гектарның орнунга 7451 гектарда чашкан, ооң иштинде кызыл-тасты 4494 гектарда тараан. Ол ышкаш 100 гектар чочак-тараны херек кырында 118 гектарды чашкан.

Совхозтуң тараажыларының ол бүгү чедиишкини — күш-ажылды шын организастаанын, техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглаанын илередип турар. Эрте чажар культураларның тарылгазын үргүлчүлевишаан, чамдык агрегаттар ногаа, картофель олуртулгазынче кирген, а 10 агрегат, май 16-дан эгелээш 1500 гектар кукуруза олуртулгазынче шилчээн.

СЭКП Барыын-Хемчик парткомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун совхозтуң тараажылары быжыг тутпушаан. Шыраа-Булакта бот-орулга-чарылгалыг звено (удуртукчузу Сарыглар Рабочут) 1025 гектар кызыл-тасты кыска үеде, бедик агротехниктиг негелде ёзугаар тарып дооскаш, совхозтуң дирекция черниң, парткомнуң, кадзэ Советтиң шилчиир Кызыл тугун тиилеп алган.

Агар бригадазында

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). «Тес-Хем» совхозтуң Агар-Хову бригадазында часкы тарылга улам калбарып турар. Бо хүннерде кызыл-тасты 295 гектарда, чочак-тараны 56 гектарда чашкаң, чигир свёклазын 24 гектарда олуртқан.

Бригаданың шелдеринде 16 трактор агрегаттары дүн-хүн эзлчээнде улажып турар. Ажылдың бүдүнгүрү, эки шынары даэш чарыш кижилерни күш-ажылче улам сорук киирип турар.

СЪЕЗД ДООЗУЛГАН

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Кызыл Крест болгаш Кызыл Чартык ай ниитилелдериниң Бүгү-эвилел съездизи дөрт хүнде үргүлчүлээш, бодунуң ажылын май 16-да дооскан. Съездиге күүскомнуң болгаш ревизия комиссиязының илеткелдерин чугаалажып көрген. Санал-онал бериишкининиң соонда делегаттар дыңнаан ийи илеткелдер талазы-биле шиитпирлерни хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Кызыл Крест болгаш Кызыл Чартык ай ниитилелдериниң Эвилелиниң чаа Уставын съездиге бадылаан. Уставта ниитилелдериниң ажылын тургузарының чугула принциптерин тодаратқан болгаш Кызыл Крестиң кежигүннериниң сорулгаларын айыткан. Ол сорулгалар СЭКП-ниң XXII съездизиниң шиитпирлериндe болгаш Коммунистиг партияның чаа Программазында айыткан эчис сорулгалар-биле бүрүн дүгжүп турар.

Съезд күүскомнуң чаа составын болгаш ревизия комиссиязын соңгаан. Бирги племунга ССРЭ-ниң Кызыл Крест болгаш Кызыл Чартык ай ниитилелдериниң Эвилелиниң күүскомунуң даргазынга профессор Г. А. Митерев соңгуттурган.

ТАРЫЛГАНЫҢ МААДЫРЛАРЫ

Мурнакчыларның одуруунда

Майның баштайгы аяс эртеннериниң бирээзи. Чаа-ла шалып дээп орган эртенги хүнүнүң чидиг херелдери делгем ховуларның кырынче чаптыла берген. Арыг салгын соолаңнадыр эстеп турган.

Павел чайгы куу бөргүн ужулгаш, бажының алдынналчак сарыг дуктерин аткаар чыттыр сыйбагылаан. Ооң соонда ыңай-бээр эргилдир көргүлээн. Кара хевис бооп хуулган ховуталыйтыр-ла чаптылып чоруй барган. Кайнаар-даа көөрге, ховуда, ховуда, кижиниң сеткил-сагыжын хайныктырып келир ажыл-ла, ажыл! Күчүлүг «кан аттарының» каргыраалары эртен-эртен улам киткеп, салгын-сырын аайы-биле талыгырдан-на дыңналып кээп турганнаан.

— Кайгамчык-ла-дыр!— деп, Павел бодунга өөрүшкүлүг чугаалаттынган.

Павелдиң агрегады чаштырылгага белен. Үш аныяк оол боттарының сеялкаларында турганнар, чүгле тракторнуң шимчеп чоруптарын манап турганнаан.

«Кызыл тараачын» колхозтуң бирги трактор-ховуу бригадазының бригадири Терехов ында турган Павелдиң арынче көрүп, хөглүг хүлүмзүрбүшаан, чугаалаан:

— Ажыл берге-даа, харыысалгалыг-даа.

— Ындыг харын, Сергей Николаевич — деп, Павел чөпшээрешкен.

— Че, чорвут — дээш, Павелдиң күш-ажылга далыккан мөге-шыырак холдарын Терехов туткан.

Павел улуг өөрүшкү-биле каттырымзааш, тракторунче базыпкан. Күчүлүг «ДТ-54»-түң мотору дагжап үнген. Павел тракторунуң кабиназынче киргеш, сеялкаларда ооларынче медээни бербишаан, бөргүн уштун, бригадирже мөгейген.

Павел бо чылын бир-ле дугаар тракторнуң «дынын» тудуп ажылдап киргени ол. Ынчангаш аңаа онза өөрүнчүг болган. Бо ужу-кыдыы көзүлбес делгем ховуга чаагай тараа удавас далай дег чалгыыр деп чүвени Павел караанга көзүлдүр бодагылаан-даа. Ынчалза-даа ол чаагай дүжүт бөгүнгү ажылдан улуг хамааржыр дээрзин ол ыяк боданган. Тракторун тургузупкан, кабинаындан үне халып келген.

— Чүү болду, Павел?— деп, ооларының бирээзи айтырган.

— Далашпаңар, ооллар. Сеялкаларның чаштырып эрткенин хынаар херек.

— Мээң бо ийи сеялкам ажырбасла-дыр — деп, Тырлаа бүзүредип чугаалаан.—Силерниң кандыг-дыр, ооллар?

— Аная, аная — деп, ийи оол базала соңнуг-мурнуг чугааланнар.

— Аная-ла болза, эки, эрестер — деп, Павел чугаалааш, сеялкаларны хынап көрген. Ооң соонда эртип келген изинче дедир көргеш, элээн кылаштап бар чыда, дискаларның эткен изин салаазы-биле касканай иткилээн-даа. Бүгү-ле чүве таарымчалыг. Үрелиишкин чок.

— Эр-хейлер, ажырбас-тыр. Ындыг-даа болза эки-ле хынамчалыг болуңар — деп, Павел өөрүнге чагаан.

Павелдиң агрегады, заправка, чемненилге үелерин саиваска, тура душпейн ажылдап келген. Караңгы имир черни чоорту-ла шыва ап иел чыткан. Сооксумаар салгын кезек-кезек болгаш, довуракты доозуннадыр хадыр чоруп турган. Дүдүскектелчек куу дээрде сылдыстарның бүлүргей оттары чоорту-ла көвүдеп орган. Оон артык чырык оттар бо ховуу-шолде. Аът кулаа көзүлбес каранғыда оларны көөрге, чаражын чүү дээр!

Дүн ортузу чоокшулап чорда, соок апарган. Павел тракторун тургускаш, сеялкада ооларынга келген.

— Канчап тур силер моң, эрестер?— деп, ол айтырган.— Дүне берге-дир бе?

Ооллар бөрттериниде довураан кактанмышаан, Павелдиң чанынга келгеннер.

— Бис дээрге тарылга үезинде-даа, дүжүт ажаалдазының-даа үезиндё мынчаар ажылдап пат чаңчыккан бис — деп, Түлүш чугаалаан.

— Ынчаарга-ла болур-дур — деп, Павел чугаалааш, папиросун оолларже эргилдир сунгулаан.— Силер ышкаш аныяктар-биле ажылдаргга, ашак апарган кижиге, меңээ соруктуг-ла-дыр.

— Ашак дээрге кайын боор, ам чаа-ла кижи ортузу ажа дүжүп чораан — деп, Салчак өөрүнче эргилдир көрбүшаан, хөглүг чугаалаан.

Тырлаа папиросүнүң одун кызаннады соргулааш, немеп каан:

— Павелдиң баштаа ындыг-ла болгай, аныяк-аныяк!

Оон шуптузу каттыржыпканнар.

Павел Сурнаков Корнеевич шынаппла омак-хөглүг чаңныг кижи. Ол эш-өөрүнге эзлдек, биче сеткилдиг. Ол—ажылдап-даа, дыштанып-даа турар үезинде, улусту бир-ле чүве-биле хөглеткен турар. Ажыл-ишке ооң кызымаа мырыңай дендин. Мооң мурнунда ол колхозтуң тудуг ажылынга ажылдап чораан. Кандыг-даа ажылга тургаш, ол бодунуң коммунист херээн чүден-даа артыкка үнелеп билир. Шынчы күш-ажыл—ооң амыдыралының каасталгазы, сеткилиниц чырык оду. Ындыг кижилерге чону чоорган, хөйү хөйлеп болгай. Ынчангаш Павелди колхозчулар хүндүлээр.

Дүн ортузу эрте дүжүп чорда, Павелдиң агрегады турупкан. Чүү болганыл? Сеялкаларның чаштырар таразы тоннеи. Ховуның ховузу. Дүмбей караңгы. Бригада төвө ырак. Үрезин эккээр машина шуут читкен. Кижи-ле бүрүзүн «хайыран үе-шактыы» дээн бодал хөлзедип турган. Павелдиң сеткилинге хораданчыг-ла болган.

— Тарылгада бүгү-ле ажыл эки организастаттынган — деп, бригадирниң чугаазы бо бе?— деп, ол чугаалаттынган. Оон тракторун долгандыр кылаштагылаан. Чаштырыкчыларының чанынга дедир чедип келгеш, база-ла чугаалаттынган:

— Аза-ла алзынам, мындыг болу бээрин кым бодаан боор!

Дзң хаяазы чөөн чуктен кылайып орган

— Даң адып келди ышкажыл, чүү деп чүвел бо?— деп, чаштырыкчы ооллар аразында химиренгеннер.

Үрезин соорткен машина агрегатка даңгаар эртен келген. Павелдиң часкы тарылгага ажылы мынчаар эгелээн. Дүннер, хүннер биллирбейн шуужүп эртип, Павелдиң агрегады шуудаашкынныг чоруп турган.

...Часкы тарылганың он бир дугаар хонуу. Шөйдүнчек куу бүлүттар кандыг-ла-бир чүведен дескен чүве дег, мурнуу чүкче шууштур көжүп чоруп турганнаан. Дүүш үези чоокшулай берген, часкы хүн бирде булуттар аразындан бакылап кээп, согунналчак сарыг херелдерин черниң кырынче саарып, бирде булуттар артынче ажытталып кире бээр турган.

Павел делгем ховуның ол-бо талазында чаштырылга агрегаттарын эргилдир санай көрүп, тракторун эптиг башкарып орган. Дескинип алган черин бир долганнаш, дөнчүгеш кырынче чаштырып үнүп кээрге, оңгулчук иштинде ийи агрегат эртенги хевээр турбушаан. «Бо канчап барган улус боор» деп ол аайын тыппайн боданган.

— Силер сеялкаларыңар үзеп ап туруңар, мен дуу ол агрегаттарны көргеш келийн — деп, өөрүнге чугаалааш, Павел базып чорупкан.

Павел черде чыткылаан механизаторлар-биле мендилешкеш, айтырган:

— Агрегаттарыңар чүге ажылдавайн турары ол, өөнүктер?

— Масла, бензин чок — деп, тракторист Михеев чугаалаан.— Бис буруулуг эвес бис, канчаар ону.

— Бисте чүү боор, хамык чүве белен болза, туруш-даа чок болгай бис — деп, база бир кижи чоргаар хевирлиг чугаалаан.

Павел орган улустарны эргилдир көрген. «Канчап мындыг хөөнзүргей улус боор» деп иштинде чиктигзинип боданган. Оон Михеевтиң өктинден часкааш, мынча дээн:

— Орта-даа чүве бе, акыжым? Туран мыя бо, бир километр хире черде көстүп туру ышкажыл. Маңаа аная чыдарының орнунга, олче халаан болза, кандыг-бир хемчег черле алдынган турар-дыр.

— Заправка машиназын манааш, мынчан бардывыс — деп, Михеев сөөртүндүр чугаалааш, чоон салаадарлыг холу-биле арын сыйбагылаан.

Улус кезек када ыытташпаан. Оон база-ла Павел чоон үнү-биле чугаалап үнген:

— Эртен маңаа каш шакта келдиңер?

— Алды шакта эзлчег солуп келдивис — деп, база бир агрегаттың тракторизи Кенденов чугаага киришкен.

— Ам каш шак-тыр?

— Бир шак ажып туру.

— Че, ол-дур, көрбес силер бе?. Үе-шак маңаар эвес — дээш, Павел папиросун кывыскаш, ыжын буруладыр сорбушаан, чугаазын уламчылаан.— Бистиң бригада чаңгыс кызыл-тасты безин 2200 ганы тарыып болгай. Ынчаарга дүүн хүнге чедир 1400 ганы чаштырган. Мынчаар ажылдаар болзувусса, ажыл кайын бүдер.

— Ындыг харын — деп, Михеев чөпшээрешкен.— Бо аныяк ооллардың бирээзин Туранче халыдар-дыр.

— Дүрген хемчээн алыңар, өөрүм мени манай берди — дээш, Павел агрегадынче чорупкан.

Павелдиң карак кызыл ажылы өөрүнчүг түннелдерни көргүзүп турган. Хүнде ол 40—50 ганы чаштырары шуут чаңчыл болган. Шалыпчы ажылынга сеткил ханган чаштырыкчы ооллар база-ла соруктуг ажылдап турганнар. Ол ындыг болур ужурлуг-даа. Изиг күзел, быжыг тура-сорук кандыг-даа бергелериниң мурнунга доктаар эвес.

Бригадада хөй чыл ажылдаан дуржулгалыг хоочун трактористер хөй. Ынчалза-даа олар амдысында Павелге четпейн турарлар.

Кежээки хүн соңгу чукте бедик тайгаларның сүвүр бизеңнериниң аразынче ажытталып бар чыткан. Оон херелдериндан дээрде эдирленчек булуттар алдынналы бергилээн.

Павелдиң ээлчег халаар эжи Николай чедип келген.

— Шыырак-ла кагар-дыр сен аа, Павел?— деп, Николай Лопа эжинче чылыг хүлүмзүрүп чугаалаан.

— Хүлээлге күштүг — деп чүве бар болгай — дээш, Павел демгизинче караан баскан.

— Заправканы чаа кылган. Хондур үзүктел чок чоруп болур сен — дээш, Павел эжинин холун туткан.— Даартага чедир..

Павел чаштырыкчы ооллары-биле кады бригадаже базылкан. Чымчак салгын оларның хүнге додуккан хүрең арыннарын эргелеткен дег сыйбагылаан.

— Час, күш-ажыл, магалыг-ладыр — деп, Тырлаа чугаалаан.

— Ындыг, ындыг — деп, Түлүш эжин деткээн.

О. ХӨВЕҢМЕЙ.

Чугула улуг тудугдан

Каш секундалар болгаш-ла улуг кан хоорзалар траншеяның дүвүнге барып чыдыптарлар. Оларның уштарын каңнанчылар келгеш тудуштур каңнап кааптарлар. Ак-Довуракта суг дамчыдылгазының шугуму хүн бүрү ынчаар тургустунуп турар.

Чоокта чаа «Сибтранспецстрой» тудуг эргелелиниң № 2 участогунуң хоорза салынчылары, суг алыр чер-биле, чылыг-биле ажылдаар электростанцияның аразынга сөөлгү хоорзаны салганнар. Ол участоктуң узуну 1526 метр.

ЧУРУКТА: Суг дамчыдылгазының траншеязында хоорза салып турары.

Фото Г. ФЕДОСЕЕВТИИ.

Тараажылларга агитас-массалыг ажыл

Бистиң колхозтуң механизаторлары часкы тарылгаже апрель 10-да кирипкеннер. Бедик дүжүт дээш бо улуг демиселдиң чедиишкинниг бөлүүр хамыктың мурнунда тараажылар ортузунга партийжи-политиктиг, агитас-массалыг ажылдың деннелинден хамааржыр деп чүвени билгеш, бистиң парторганизациявыс тарылга үезинде партийжи-политиктиг, агитас-массалыг ажылдарның тодаргай планын ажылдап кылган.

Ооң-биле кады механизаторларның аъш-чем, чуртталга талазы-биле хандырылгазын эжижидер дээш тодаргай хемчеглерни алган бис. Хөву турлаан, кызыл булуңну септээш, механизатор бүрүзүн күш-ажылчы чедиишкиннерже кыйгырып турар лозуңнар, плакаттарны аскан, көрүнүг болгаш хүндүлел самбыраларын, агитхуудусту, «Крокодилда» организастаан бис. Янзы-бүрү чемнерни белеткеп турар хову турлаанда столоваяны база тургускан. Механизаторларның аъш-чеми эки, бүрүн чоорганныг демир оруннарда дыштанып ап турарлар.

Механизаторларга лекция, беседаларны агитаторлар, лекторлар план өзугаар чорудуп турар. Школаның болгаш колхозтуң комсомол организациязының бот-тывынгыр ураң чүүл бөлгүмнериниң киржикчилери механизаторларга 5 хонгашла концертти көргүзүп турар. Бо хемчеглерни колхоз клубунуң эргелекчизи эш Баян-Доржу, библиотека эргелекчизи Монгуш Байыр олар организастап турарлар.

Ам үеде тракторнуң комплексилиг 6 агрегады шөлдерде ажылдап турар.

Часкы тарылганы кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деннелге доозары дээш социалистиг чарыш тус-тус агрегаттар, механизаторлар аразында калбарган. Ооң түннелин 5 хонгаш-ла үндүрүп, ажыл нормазын ажыр күүседип турар агрегаттар аразында Шилчиир кызыл вымпельди болгаш акша шаңналын тыпсып турар.

Тарылганың баштайгы 5 хонуунуң түннелинде ындыг шаңналды мурнакчы механизаторлар К. Седип-оол, М. Бак-оол оларга тывыскан. Шаннал алган механизаторлар П. Партизан, М. Даңзы-Белек, М. Соксур-оол, О. Бады, М. Ацай-оол олар ажыл нормазын хүн бүрү ажыр күүседип турарлар. Хову турлаанда садыгны база организастаан.

Бистиң колхозтуң механизаторлары чеди чылдың бешки чылында байлак дүжүттү ап, Төрээн чуртун өөртүр дээн күзелин күүседип ап шыдаар дээрзинде чигзиниг турбас.

А. САМБУ,
Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунда парторганизация секретары.

Күрүне болгаш кооператив магазиннериндан садып алган хлеб болгаш еске-даа хлеб продуктулар-биле малды болгаш кушту чемгергени дээш харыысалганы күштелдирер дугайында

РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

Чижеңдидегеттер — ниитилелге ажыктыг күш-ажыл кылбайн турар мал ээлери хуузунда байыр сорулга-биле малды чемгереринге күрүненің чиик өртектиг хлевин болгаш еске-даа хлеб продуктуларын ажыглап турарының хөй саныг таварылгалары сөөлгү үениң дургузунда илереттинген.

Хоорайларның чурттакчылары — чамдык ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар, колхозчулар, совхозтарның ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары боттарының малына чөлшээрелдиг аргалар-биле чемнерни белеткеп алыр дугайында сагыш салырының орнунга, харын күрүне болгаш кооператив магазиннериндан садып ап турар хлеб, далган болгаш крупа-биле малды болгаш кушту чемгерип турар.

Малды болгаш кушту хлеб болгаш еске-даа хлеб продуктулары-биле чемгерер чорук ажылчы чоннарны хлеб-биле чогумчалыг хандырарын үреп база хамаатыларның чөптүг киленнээшкинин болдуруп турар.

Малды болгаш кушту хлеб болгаш еске-даа хлеб продуктулары-биле чемгеренин чайладыр сорулга-биле база ажылчы чоннарның хөй саныг күзээшкиннерин барымдаалааш, РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

1. Малды болгаш кушту чемгерери-биле быжырган хлебти, далганны, крупаны болгаш еске-даа хлеб продуктуларны күрүне азы кооператив магазиннериндан садып ап турары, а ол ышкаш магазиннерден садып алган быжырган хлеб, далган, крупа болгаш еске-даа хлеб продуктуларбиле малды болгаш кушту чемгерип турары илереттинген кижилерни ажылчы чоннар депутаттарының район, хоорай Советтериниң күүсекчи комитеттериниң чанында административтиг комиссияның доктаалын азы ажылчы чоннар депутаттарының көдээ, суур Советтериниң күүсекчи комитеттериниң щиитпирин ёзугаар онаар ондан бежен рубль чедир хемчээлбиле штрафтаарын доктаадыр.

2. Ол үүлгедиглери дээш административтиг чурум-биле штрафты онааган соонда малды болгаш кушту чемгерери-биле быжырган хлебти, далганны, крупаны болгаш еске-даа хлеб продуктуларны күрүне азы кооператив магазиннериндан садып алырын, а ол ышкаш магазиннерден садып алган быжырган хлеб, далган, крупа болгаш еске-даа хлеб продуктуларбиле малды болгаш кушту чемгерерин үргүлчү-даа азы улуг хемчээлдерге-даа чорудар болза—бир чыл чедир хуусаада эдип-чазаар күш-ажылга азы малын хавырбышаан, азы ол чокка бир чылдан үш чыл чедир хуусаада хосталгазын казып шиидерин доктаадыр.

Мооң-биле хөлбаштыр РСФСР-ниң Кеземче хоойлузунуң 154[1] чүүлүнге дараазында утканы немеп киирер:

«154[1] чүүл. Малды болгаш кушту чемгерери-биле хлеб болгаш еске-даа хлеб продуктуларны садып алганда азы чемгергенде.

Ол үүлгедиглери дээш административтиг чурум-биле штрафты онааган соонда малды болгаш кушту чемгерери-биле быжырган хлебти, далганны, крупаны болгаш еске-даа хлеб продуктуларны күрүне азы кооператив магазиннериндан садып алырын, а ол ышкаш магазиннерден садып алган быжырган хлеб, далган, крупа болгаш еске-даа хлеб продуктуларбиле малды болгаш кушту чемгерерин үргүлчү-даа азы улуг хемчээлдерге-даа чорудар болза—бир чыл чедир хуусаада эдип-чазаар ажылдарга азы малын хавырбышаан, азы ол чокка бир чылдан үш чыл чедир хуусаада хосталгазын казып шиидер».

РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы Н. ИГНАТОВ.

РСФСР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Секретары С. ОРЛОВ.

Москва, 1963 чылдың май 6.

Чарыштыг улам калбартпышаан

Харылзаа эргелелинде профэвилел месткомунуң ажыл-чорудулгазы сөөлгү үеде улам-на идепкейжип турар апарган. Албанның болгаш амыхуу чагаа бижиктериниң чедирлезин, телефон, телеграф харылзаазын экижидеринче местком харылзаачыларның күүнүн, коллективтиг болдунар аргаларын болгаш курлавырларын сырыг мобилизастап, эвээш эвес организас-массалыг хемчеглерни чорудуп келген.

Эргелелде харылзаа килдистериниң, цехтериниң болгаш тус-тус кижилериниң аразында чонга, күрүнеге эки бараан болуру дээш социалистиг чарыш сөөлгү үеде улам күштелип турар. Социалистиг чарыштың дээди хевири — коммунистиг күш-ажылдыы дээш шимчээшкинге харылзаачылар улам-на хөйү-биле хаара туттунуп эгелээн. Бистиң харылзаа эргелеливисте ийи бригада ол хүндүлүг атты чаалап ап шыдаан, бир бригада ол ат дээш демиселди ам-даа үргүлчүлевишаан. Коммунистиг күш-ажылдыы дээш чаржып турар хөй-хөй харылзаачыларның иштинден 5 кижиге коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары деп атты чоокта чаа тывыскан.

Бистин эргелелдин коллективи Хакасс автономнуг областың харылзаа эргелелиниң ажылдакчылары-биле социалистиг чарыштыг. Чарыштың түннелдерин квартал санында үндүрүп, бот-боттарывыстың төлээлеривисти дамчыштыр дуржулга солчуушкунун январьдан бээр ийи удаа организастаан бис. Ындыг янзылыг дуржулга солчуушкуну бистиң ажылывыска элээн ажыктыг болуп турар.

Коллективте профэвилелинин месткому килдистер, цехтер аразының база тус-тус кижилериниң социалистиг чарыжының түннелдерин ай санында үндүрүп, тиилекчилерни көргүзүг, хүндүлел самбыраларына киирип, мактап деткииринің хөй-хөй аргаларын ажыглап келген.

Көску агитацияның бүгү хевирлерин, политиктиг болгаш техниктиг өөредилгени коллективте таарымчалыг организастаар талазы-биле местком парторганизацияга база идепкейлиг дузалажын турар. Эргелелдин кызыл булуңу болгаш тус-тус килдистерниң, цехтериниң бажыннары көску агитация-биле эн-не таарымчалыг дериттинген. Эргелелдин бүгү системазында ажылдап турар кижилериниң 90 хуузу өөредилгениң янзы-бүрү хевирлериде хаара туттунуп, билиг дээш чүткүлүг өөренип турар.

Коллектив кежигүннериниң культурлуг дыштанылдазын организастаар талазы-биле база чамдык хемчеглерни местком чорудуп келген. Хөй кижи киржикчилиг шахмат, шашка маргылдаалары биске эвээш эвес организастаттынган.

Ындыг болза-даа бистиң месткомнуң ажылында чамдык четпестер база бар. Ылангыя бот-тывынгыр ураң чүүл көргүзүү багай организастаттынып келген. Коллективтиг дыштанылгага эргелелдин ажылчын, албан-хаакчылары, оларның өг-бүлелери четче хаара туттунмайн турар. Бо болгаш еске-даа четпестерни дүрген үзүткаар дээш бүгү хемчеглерни алыр апаар бис.

О. ШУЛУУ.

Сарголдуң кур чериндe

Саргол дээрге Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң малының бир улуг одар чери. Аңаа мооң мурнунда кажан-даа тараа тарып көрбээн, оон туржук тыва араттарның аътка, шарыга чүдүртүнүп алгаш, арай деп көжүп чораан, долгандыр дагларга кажаалаткан чер болур. 1962 чылда совхозтуң 30 чыл иштинде трактористеп келген 50 харлыг механизатору Музалёв Максим Даниловичиниң эгелекчи саналы-биле Сарголдуң кур черин тарып эгелээн. Аная тараан эвээш кызыл-тастың га бүрүзүнден 16 центнер, чинге-тарааның — 10 центнер дүжүдүн алган. Сарголдуң дагларының ыжык черлериниде совхозтуң тарылга шөлүнден-не хөйжуларның кыштаглары көстүп турар. Бо эрткен кыжын тараа шөлүнүң саванынга, оңдунга хойлар хүр кыштаан.

Бо чылын эш Музалёв үш тракторлуг звенону ында удуртуп турар. Тарылганың шөлү 535 га четкен. Оон иштинде кызыл-тас 116 га, кукуруза 87 га, чинге-тараа 162 га, сула 170 га. Ук звено ам 200 га чыгам кур черни аңдарган болгаш 150 га кызыл-тасты чажып тараан. Чайгы үеде Ортаа Сарголдуң кур черин келир чылдың тарылгазынга аңдарып, белеткээр сорулганы салып турар. Эш Музалёв боду хүнде 6 га чер чарар нормазын ийи катап ажыр күүседип, аныяктарга үлегерин көргүзүп турар.

О. ЛАМА.

АВТОМАТИКАНЫҢ ДЕЛГЕМ БАЗЫМНАРЫ

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының Делгелгезинде бо чылын 60 муң ажыг делгиирлерни, оларның иштинден 40 мунун эң баштай салып, көргүзүп турар. Олар дээрге павильоннарның чүгле доктаамал кылдыр делген салган үүлдери-дир. Улептүрүнүп, тудугнуп, көдээ ажыл-агыйының, эртемниң болгаш культураның ангы-ангы адырларының темаларының аайы-биле ам-даа чүс ажыг делгелгелерни болгаш көргүзүглерни чыл дургузунда организастаар деп турар. Химияның эң болбаазын чедиишкиннериниң болгаш бажың иштиниң херекселдериниң эн чаа хевирлериниң дугайында, калбак бистерлиг көдээ ажыл-агый машиналарының болгаш хөмүр дашты суг аттыгыышкыны-биле казарының дугайында, идик-дептиң чаа хевирлериниң болгаш амгы үениң атомнуг техниказының дугайында ол делгиирлер чугаалаар.

Делгиирлер салгылаан 76 делгем бажыннарның — павильоннарның кайызынга-даа баар, улус ажыл-агыйының кандыг-даа адырларыбиле таныжар болзувусса, бистиң үениң эң онзаланчак овур-хевирлериниң бирээзи — бүдүрүлге ажылдарын бүрүнү-биле механизастаары болгаш автоматчыдары чер-ле болганда улам тодазы-биле көстүп турар. Ындыг болбастын-даа аргазы чок ынчаш—чүге дээрге, автоматика болза коммунизмниң техниказыла болгай. Ол бүдүрүкчүлүг чорукту дыка көвүдедир, үлептүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң продуктуларының байлакшылын тургузар, кижиниң чогаадыкчы, уран ажылдаарынга, бүгү таланын күш болгаш угаан-медерелдиң мандыышкынынга эргежок чугула шак-үени хостап бээр.

* * *

Улуг суугуларның одалга чери... Суугунуң ындыг одалга черин эң аар-берге ажыл деп санап турганындан бээр үр болчук бе? Чалар от, доолун-довурак, газ кижини ажылдаар аргажок болдура бээр. Ынчангаш противогаз кедип алгаш, долдур хөмүр даш чүдүрүп каан вагонеткаларны хол-биле сөөртүп, төгер ужурга таваржып кээр. А суугунуң пөкпес дүвү хөмүр дашты улаштыр-улаштыр эккел деп негеп-ле турган ышкаш болур.

Одалга чериниң бүгү-ле ажылдарын чүмү-биле механизастаарының болгаш автоматчыдарының системазының ажылдап турар хевирин Казах ССР-ниң павильонунда көргүзүп турар. Программалыг таарыштырылганың ачызы-биле одалга чүүлүн чүдүрүп, сөөртүп кээп болгаш суугуже одаар кылган. Автоматтыг хайгааралдың тускай системазы — херекселдери суугуда оолан каан хөмүрнүң эвээш, көвейин соксаал чок көрүп, одалга немей хереллериниң дыка хөйну ол делгелгеден көрүп болур. Синтетиктиг каучук кылыр заводтуң барык бүгү ажылдарын шуптузун автоматтар дузазыбиле кылырын ында база көргүскен. Аар чүүк көдүртүр бедик кран. Ону даштындан көөрге, бистиң тудугларывыста чүс-чүс болгаш мунмун ындыг краннар-биле дөмей-ле, ынчалза-даа херек кырында ол—кажи аайындан шуут эртпес автоматтыр. Ол кран эптекчиниң ажылдаар чериниде радио дамчыштыр берип турар айтыышкыннарын шалып болгаш бичии-даа хажык чокка күүсетпишаан, башкарыкчы— краннарны

„ШЫННЫҢ“ номчукчуларының ЧАГААЛАРЫ

Арын № 40

Бистиң кылган ажылдарывыс

Мурнунда турган Бай-Тайга районну Барыын-Хемчик районга каттыштырган соонда «Тээли» совхозтуң ажыл-херээ мурнукузундан-даа шуудаан деп чугаалап болур. Совхозтуң удуртукчулары ажылды шалыпкын башкарбышаан, салбыр бүрүзүнге тускай эртемниглериниң күжүн таарыштыр тургускан.

Кыска үениң иштинде херимнерлиг болгаш анмаарларлыг дөрт чаа бажыңны хойжу бригадаларның төптеринде, ийи бажыңны сүт-бараан фермаларында туткан. Совхозтуң тудугжулары оон ыңай мал тарыыр пунктуну болгаш бус-биле изидер улуг хаван кажаазын тудуп доскан. Олар ам ийи-ийи өг-бүле чурттаар үш бажыңның тудуунче кирген болгаш чеди өгнүң ыяжын чазап белеткеп эгелээн. Совхозтуң салбырларында хой бригадаларының төптерин болгаш сүт-бараан фермаларын электрижидер сорулга бистиң мурнувуста салдынып турар. Чоокта чаа бир сүт-бараан фермазы электрижиттинген.

Бо чылын малчыннарның турлагларынга элээн хөй чаа чурталга бажыңнарын тутканының болгаш эрги бажыңнарны септээниниң түннелинде, совхозтуң 30 малчын өг-бүлези чаа бажыңнарже кирер, 20 хире өг-бүле чаа өглерни алырлар.

Кыштың байдалы бергелерлиг болган болза-даа совхозтуң бүгү малчыннарының кызымак күш-ажылының ачызында мал хүр кыш ашкан. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Үрүле Кандан 260 хойдан 276 хураганны менди алган. Хойжулар Конгар, Чүлдүм, Монгуш, Адыг-оол, Балган олар кадарган хоюн хүр кыш ажырбышаан, төрээн хойларының хураганнарын бүрүнү-биле камгалап алганнар. Малдың продуктулуг чоруун ам-даа көвүдедип, баш санын өстүрер дээш ажыл-агыйның малчын бүрүзү соруктуг ажылдап турар.

Кылдынган ажылдар хөй-даа болза, ажылда четпестерниң барын демдеглевейн барып болбас. Удуртулганың четпес тургустунганындан ажыл-агыйның чамдык адырларында хожудаашкыннар ам-даа бар. Бо четпестерни дарый чайлатпышаан, моон соңгаар оон-даа эки ажылдап тургаш, бедик көргүзүглерни чедип алыр сорулга бистиң мурнувуста салдынып турар.

С. ИРГИТ,
совхозта партком секретары.

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» көдээ ажыл-агый артелинде партия организациязы часкы тарылга кампаниязының үезинде почта тарадылгазын улам экижиткен. Ыраккы хову турлагларында тараажылар суурда чурттакчылар-биле деңге чыгыы, хүн бүрүде үнген солуннарны удаа-дараа ап, номчуп турар.

ЧУРУКТА: № 1 хову бригадазының механизаторларынга учётчик эш Сат Лопсан-Серенниң чаа солундан ыыткыр номчулга кылып олурары.

Фото И. ЦЕЛИЩЕВТИИ.

Парлаттынган чагааларның дээштии дээш

Өвүр районнуң ажыл-ишчилериниң ажыл-херээнин, амыдыралының дугайында, чамдык ажыл-агыйларның, организацияларның ажылында четпестерниң дугайында көдээ корреспондентилериниң бижээн чүүлдери республика солуннарында чылдың-на хөйү-биле парлаттынып турар. Чижээ, «Торгалыг» колхозта көдээ корреспондентилер Н. Дамдын, С. Таспай ол артельдиң колхозчулары, ылаңгыя комсомолчулары мурнакчы аргаларны кайы хире ажыглап, ажылды канчаар организастап турарының дугайында материалдарны солунга үргүлү бижип келген. Саанчы Т. Дадар эрткен чылын инек бүрүзүнден 1480 кг сүттү сагганын, оон ажылга кызымаан, омак-хөглүүн, эш-өөрү-биле эптиг-эвиленин, йайыралдының, комсомолчу путёвканы алгаш, оон саанчы болу бергенин «Шынга» көдээ корреспондент бижээн.

Ол-ла колхозта хойжу бригадаларның ажылының база комсомолчуларның ниитиниң мал ажылынга киржилгезиниң дугайында эвээш эвес чүүлдер парлаттынган. «Кызыл тук», «Коммунизмче орук» колхозтар ол бригадаларның ажылының дуржулгазын ажыглаан, ол артельдерде мурнакчыларның саны өскен. «Кызыл тук» колхоз бо чылдың бирги кварталында күрүнеге эзт садарының планын 108, сүттүүн—152 хуу күүсеткен. Бо колхоз сүт саалдазынга районнуң колхозтарының мурнуку одуруунда чоруп турар.

Моон-биле чергелештир солуннарда парлаттынган чамдык шүгүмчүлелдиг материалдар кандыг-даа үре-түннел чок артып каап турар. Ажылда четпестерни чайладыр, частырыгларны эдер талазы-биле ажыл районда кошкак тургустунган. Район төвүнге парикмахерская тургузарын чон улуу-биле күзеп турар дугайында шүгүмчүлелдиг чагааларны «Шын», «Ленинчи орук» солуннарга каш удаа парлаан турган. Район төвүнде амдыгаа чедир парикмахерская чок.

Райпо столоваязының арыг-шевер байдалын чогуур негелдезинге чедир тургузар, чемниң ассортиментизин көвүдедир, шынарын экижидер дугайында республика солуннарынга корреспондентилериниң чүүлдери үнгүлээн. Ындыг-даа болза, столоваяда байдал ам-даа өскерилбээн. Столоваяның тускай повары безин чок.

«Коммунизмче орук» колхозка хлеб быжырар черни тургузары негеттинип турар дугайында материалдарны көдээ корреспондент К. Кертик-оол республика солуннарынга бижээн турган. Колхозчулар хлеб садып алыр дээш район төвүнче баар ужурга таваржып турар.

Автоклубтуң агиткультбригадазы үр үениң дургузунда малчыннарга барбаан дээрзиниң дугайында «Шынга» шүгүмчүлелдиг материал үнген. Хамаарышкан организациялар ол талазы-биле кандыг-даа хемчег албаан болгаш четпестерни чайладырының хемчеглерин албазын. Малчыннарга бараанларны аппарып садар үш автолавка бар, ындыг-даа болза оон ийизи үрелген, чүгле бирээзи чоруп турарының дугайында «Шынга» шүгүмчүлелдиг материал база парлаттынган турбуже, ол кандыг-даа түннел чок арткан.

Райпода практикалап ажылдап турар аныяк садыгжы С. Серемааның четпестериниң дугайында К. Кызыл-оолдуң бижээни шүгүмчүлелдиг материал чоокта чаа «Ленинчи орук» солунга парлаттынган. Ындыг-даа болза, ол материал чүвениң шынынга бүрүн дүүшпес болган: арага ишпес кижиниң арага ижер кылдыр, үргүлчү арны балыг, кара-көк, ыжык чоруур кижи деп мегелеп бижээни кончуг таарымча чок. Чангыс уруглуг кижини ийи уруглуг кижи деп оон бижээни база шын эвес болган. Корреспондент шүгүмчүлелдиг материалдарны бижиирде, эчизинге чедир хынап көөрү, тодаргай фактыдарлыг, ылап шынныг кылдыр бижиири күзенчиг. Районнуң партия, совет, комсомол организациялары солунга үнген шүгүмчүлелдиг материал бүрүзүн туюлунга чедир истеп хынааш, анаа хамаарышкан айтыыглар талазы-биле тодаргай хемчеглерни алыр болза, парлаттынган чагаалар ам дээштиг болуп шыдаар.

Х. СЕМИС.

ДҮВҮРЕҢДЕ ХОЙЖУЛАР

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» көдээ ажыл-агый артелиниң хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ооржак Чываажыкович Лопсанчапка ол Дүвүрең деп черже чазаглап көже берген турда барып ужурашкан бис. Сураглыг хойжу чаа барып доктааган черинде чай чок ажылдаан турган. Сонгаарладыр аргажок ажылын доскаш, бисти бажынче киреринде ол чалаан.

Оон чурттап орар бажыңының иштери арыг-силиг болгаш эмге-сескелиг. Бистер хааржаатта бараанны көре бердивис. Ооржак Чываажыкович ону эскерип каап чугаалай-дыр:

— Бажың ажылын чиигедип, хеп чуур машина садып алдым. Удавас электрилиг болу бээр болдур бис ийин.

Дүвүреңде хойжу бригаданың төпчүгежи турда бээр. Колхозчу тудугжулар бо чылын хойжуларның дузаламчызы-биле чурталганың 5 бажының, кызыл булуниу болгаш 1000 баш хой кирер кажааны тудар. Оон ыяжы белеткеттинген болгаш тудуг шөлүнче сөөртүнген. Тудуг удавас эгелээр.

Кыштаглашкын канчаар эрткенин чугаалап бээрин хойжу бригадирден диледивис.

— Берге кыш болган болдур ийин—деп, хойжу чугаалап эгеледи. Бригаданың кежигүннери дыка кызымак ажылдаанныр: хойну кадарып, оларга одарны аът далбыйы-биле аштап берип, мал чемин сөөртүп турганнар. Мал чемин четчир кылдыр белеткээн турган бис. Ылаңгыя 1200 тонна сигенниг, 250 тонна кукуруза силостуг турдувус. Бистин хереглеливистен ол харын-даа артык болган. Оон чамдыызын өске малчыннарга берген бис.

Эки чемгерилде болгаш ажаалда чогуур түннелди берген. Беш кодан мал кыштаглашкынны эки эрткен. Малдың чаш төлү чидириг чокка камгалап алдынган. 1500 хойнуң 1354-түү төрээн, оон 1404 хураган камгалап алдынган. Хойнуң төрүүрү ам-даа үргүлчүлеп турар.

— Ынчангаш 6,2 тонна дүк кыргыыр, бүгү чаш малды менди камгалап алыр деп социалистиг хүлээлгевисти күүседип шыдаар бис—деп, бригадир бүзүредип чугаалаан.

Бригаданың кежигүннери Өнер-оол, Өткек-оол, Мөңге оларның эки ажылының дугайын Ооржак Чываажыкович онзалап чугаалаан.—Олар кыжын чүгле хүндус эвес, а дүне безин бут кырынга тура хонар улус боор. Эртен малга силос, сиген бээр, хүндус одар хары далбыйлаар, хөй кадарар. Кежээ күжү кошкак хойларга немелде чем бээр. Улуг-даа, чаш-даа малды суггарар. Эки ажылдың түннели бо-дур. Эш Өнер-оолдуң хойларының күжү семис. Төрээн 391 хойдан 460 хураганны бүрүн камгалап алган. Малдың чаш төлүн чидириг чокка камгалап алыр талазы-биле социалистиг хүлээлгезин хойжулар Өткек-оол биле Мөңге олар база-ла чедишкиннинг күүсеткен.

Бригаданың кежигүннери ам дүктүн дүжүдүн чидириг чокка ажаап алыр дээш ажылдап турар. Хойжу эш Мөңге план ёзугаар 2 кг 800 грамм дүктү кыргыырын 3 кг кылдыр күүседир деп хүлээнген. Бригаданың өске кежигүннери база-ла бедиткен хүлээлгелерни алгылаан.

Хойлар тодуг болзун, дүрген семирзин дээш одарладыышкынны хойжулар таарыштыр чорудып турар. Оът-сигенниң өзүп үнүп турарының баштайгы хүннеринде хойларны көк баштай үнүп келгилээн, хүннээрек болгаш ыжык черлерге, а оон соонда оът дескилежи берген бүгү-ле черлерге кадарып турар.

Мында хойжулар чүгле боттары эки ажылдаарынга кызыгаарлаттынмайн, кожазында хойжулар-биле база дуржулга солчуп турар. Бригада кожазында Ленин аттыг колхозтуң эш Каадыр-оолга бригадирлеткен хойжу бригада-биле социалистиг чарыштыг. Бригадир боду эрткен кыжын ол кожазынга ийи катап чөрээн.

— Оларның бригадазының төвү меңээ таарымчалыг кылдыр көзүлүү. Тудугларының шынары эки болду. Ынчалза-даа хойларының күжү арган болур-дур. Ол четпестерниң кол чылдагааны болза хойну чайгы үеде эки семиртпээнинде болгаш кышкы чемин четчир кылдыр белеткеп албаанында. Ындыг берге байдалдан уштунарының аргазын оларга сүмелээн бис—деп, бригадир Ооржак Чываажыкович чугаалап турар.

Эш Лопсанчаптың бригадазынга эш Каадыр-оолдуң бригадазының кежигүннери база-ла кээп тургулаан. Дуржулгалыг хойжулар малды канчаар кадарып, канчаар чемгерип, чаш малды канчаар ажаап, өстүрүп турарын олар кичээнгейлиг көрүп, дуржулганы боттарынга ажыглап турар. Ол дээрге ёзулуг найыралдыр. Чаржыры дээрге, мурнакчы аргаларны өөренири, бот-боттарынга дузалажыры, күш-ажылга чаа-чаа чедишкиннерни кады чедип алыры болур.

Чөөн-Хемчик районнуң малчыннарының амыдырал-чурттагазында оон өске-даа чаа түүлдер хөй. Хойжуларның турлагларында садыгжызы чок садыгларны тургускулаан. Оларда эргежок чугула хереглелдиң бараанныры бар. Малчыннар боттарының хереглээн бараанныры оон ап алгылаан, а өртээн салып каап баргылаар. Ындыг садыгларга тудагдал болган таварылга чок.

Хойжу бригадаларда кылдынган түүлдер-ле хөй. Ам-даа кылыр ажылдар хөй. Чеди чылдың бешки чылында олар боттарының мурнунда тургустунган сорулгаларны чедишкинниг күүседиринге бүзүрелдиглер.

С. СОДНАМ,
Н. ВАНЬКОВ.

Кыска-даа бол, чидиг шүгүмчүлелдер

«ХАРЫ УГДА ИЙИ КОЙГУН АТКАН»...

— Библиотекаңар кажан ажыдар силер, эргелекчи?

— Бодум билир мен!...

Библиотека ол хүн-даа, даартазында-даа ажыттынмайн баар... Кажан түр ажыттынганда, аңаа хөй номчукчулар чыглып кээр.

— Кандыг солун номнар бар ирги?

— Канчап билбес силер?! Чаа ном чок дидир мен!

...Хары угда ийи койгун аткан дээн ышкаш, библиотекарь Буянды Каадыр колхозтуң суурда почтальонунуң ажылын база дакпырлап хүлээнип алган. Ынчалзажок «ийи койгуннуң бирээзин» база-ла чандыр аткан. Чагыкчыларның хөй-хөй солуннары хааглыг библиотекада довурак-доозун апарган чыдар...

Барыын-Хемчик районнуң «Кара-Хөл» колхозта библиотекарь Буянды Каадыр үүге мынчаар туразында ажылап турарыл? Оон четпестерин шыңгыы буруу шавар күш мында үүге чогуа?

(Бижиичи Х. Алдай-оолдуң чагаазындан).

ЧАДАГ ЧОРУУР ЭВЕС!...

«Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң Эйлиг-Хем салбырында эмнелге пунктузунуң эргелекчизи Анна Никитина суурдан ырак-узакта Достеекте, Кызыл-Дашта хойжу бригаларга үр үеден бээр барбаан. Оон чылдагааны үү? Салбырның удуртукчулары эмчини аът-хөл, машина-биле хандырбайн турарында. Ынаар чадаг кылаштаар эвес!... Салбырның девискээринде чурттап турар малчыннарны шинчип, оларның кадын хынаарының, лекция, беседа кылып бээриниң графиги тургустунган-даа болза, ол күүсеттинмейн турар.

Малчын Т. ӨДЕК.

Улуг-Хем район.

* * *

«Тээли» совхозтуң № 1 салбырындан эштер К. Орус-оол биле Х. Алдын-оол сеткил-сагыжы хайныгып, бисче мынчаар бижип турарлар:

«Бистиң көдээ клубка эрткен чылын солун болгаш хөглүг ажылдар чоруттунуп турган. Шынап-ла, кырганнар безин клубка дыка барыксаар турдулар... Ам сыр өске болган: клуб хагдынган. Ишти, даштын көрээл: лозун, плакат, чүрук үү-даа чок. Клуб чалгаарай берген ышкаш, эзнзиреп турар-дыр. Эргелекчизи база чок...

«Салбырның эргелели бо суурга ясли тургузар туржук, харын ясли турган бажыңны контора кылып алган. «Өске тергиин бажың бээр бис, ол—ясли болур» деп, алзаандан бээр үр үе эрти. Элээн хөй иелер ясли маналаш, ажылдавайн аңаа олурарлар»...

Эш Белов, харыылаңар!

Радио дамчыдылгазы идеологтуг ажылда чугула черни ээлеп турар болгаш партийжи пропаганданың күчүлүг чепсээ болуп турар. Ынчангаш радио четкизин калбартыры, радиоточкаларын өреге бүрүзүнге, бригадаларга, фермаларга тургузары, радио дамчыдылгазының шынарын экижидери онза чугула.

Кызыл-Мажалыкта радио белдири чоннуң негелдезин ыракта чедир хандырбайн турар. Бистиң республиканың радио дамчыдылгазының программазын ёзуглар база хөй-ниитичи киржилге-биле ажылдап турар районнуң радио дамчыдылгазын чотуур шагында дамчытпайн, 20—30 минута озалдадыр азы чаптыкта чүгле 10—15 минутада дамчыткаш, соксап каар таварылгалар бар. Сөөлгү үеде Кызылдың дамчыдылгазын воскресеньеде мырыңай дамчытпастаан. Оон уламындан радио дыңнакчылары дыштаныр хүнде республиканың болгаш районнуң иштинде болуушкуннарны дыңнаар арга чок бооп турар.

Радио дамчыдылгазының шынары дыка багай. Чамдыкта репродуктор шаагайнып-шыыгайнып туруп бээр, оон сымыранып чоруй ыыттавайн баар. Суурнуң чамдык чурталга бажыңнарында радио кииртинмээн. Бо дугайында негелдени Кызыл-Мажалыкта харылзаа конторазынга (эргелекчизи эш Белов) каш-даа удаа тургускан. Бо негелделерге эш Белов дүлей болуп арткан. Райкүүском болгаш партком бо бүгүнү биле-тура-ла кандыг-даа хемчег албайн турарын кижи кайгаар. Кызыл-Мажалыкта радио четкизи кажан орта ажылдаарыл, харылап көрүнер, эш Белов деп, чон негеп турар.

М. АШАК-ООЛ.

Барыын-Хемчик район.

«Шынның» материалдарының изи-биле

„БЕШ ХАРЛЫГ“

Кызыл хоорайның Щетинкин-Кравченко болгаш Октябрьская кудумчуларының белдиринде 3 каът бажыңның тудуунуң 5 чыл дургузунда доосту чадаанын бижээн В. Сагаан-оолдуң мындыг эгелиг чагаазы бо чылдың апрель 3-те «Шынга» парлаттынган.

«Кызыл тудугнуң» тудуг эргелелиниң начальнигиниң ораланчызы эш И. Цевелёвтуң редакцияга бижип турары болза: ук тудугну ынча үеде бүтпейн келген деп авторнуң элдепсинип турары-даа чөп. Тудугнуң ханаларын дүрүм ёзугаар кылбаанындан оны ол хевээр ажыглаарга чер шимчээнде айыылдыг деп комиссия көрген. Мынчангаш ол үрей кылдынган черни катап эде кылыры көрдүүнүр турар. Үрей кылган соонда чаа телевилелдиң кылдынмаанындан ук тудуг «Кызыл тудугнуң» эргелелиниң 1963 чылда планында кирбээн.

Чагаа парлаттынза-даа...

Бо чылдың март айда «Тээли» совхозтан редакцияга көдээ бижикчиниң чагаазы келген. Автор чагаазында совхозтуң ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларында комсомолчу аныяктарның идепкейлиг киржилгезин демдеглээш, Өрге-кара деп аныяк оолдуң кадарчы Салчан Допкай, коммунист Салчак Чапталмаа оларның хоюн кадарар, хураганын эмзирер, бажыңының ажылын кылыр кижизи болу бергенинге дыка таарзынмайн турарын илереткен.

Ажылчы чоннар депутаттарының Барыын-Хемчик райкүүскомунуң даргазы эш О. Биченин бистиң чоруткан бижиивиске харыылааны болза: Ук чагааны истеп көрүүвүске, бижиттинген бүгү фактылар бүрүн шын болуп бадыткаттынган. Өрге-караны бүдүүлгеге ажылдадыр болгаш ажылга кирип, баштайгы ажыл телевирин алгыжеге чедир Салчак Допкайның алыр ажыл телевириниң чартыын Өрге-карага тырттырып берген турар дугайында айтыышкынны «Тээли» совхозтуң дирекциязынга болгаш база Тээли көдээ Совединге райкүүском берген.

КОМСОМОЛЧУ ХОЙЖУ

Аныяк хойжу Бүрүн-оолдуң ажыл-херээниң дугайында ооң комсомолчу эш-өөрү-даа, кожахелбээ чурттап турар малчыннардаа бо-ла чугаалажы берген турар. Ол шынап-ла эрес, күш-ажылга ынак кижилериниң бирээзи. Мен, мал эмчизи кижи болгаш малчының ажаап турар хойларын шинчип, херек апарганда дуза чедирер дээш, ооң аалынга каш-даа удаа чораан мен.

Эш Бүрүн-оол ийи чыл бурунгаар Совет Армиясының албанындан халажып келгеш, совхозунга чыл чедир ажыллап чоруй, мал ажылынга бодунуң үлүг-хуузун киирер изиг күзелин илереткен. Совхозтуң удуртукчулары аныяк ажылчының ажыл-агыйны башкарып шыдаарын билгеш, аңаа 390 баш хойну хүлээдип берген. Хүлээп алган хоюн ол семирти кадарбышаан, өдек-кыштаан ыяк кылдыр септеп, хураганнар кажаазын база тудуп ап, кыштадыр четчир сигенни белеткеп алган. Кадарган хоюнуң ажаалдазын шын тургузуп, малдың баш санын чаңгысты-даа хоратпас дээш кызымак ажылдаанындан ооң хою бо кышты хүр ашкан.

— Хойну чайгы үеде эки одарларлыг, шээр малга таарымчалыг черлерге кадарып, кыштагны күзүн баш удур септеп албышаан, мал чемин хөйну белеткеп ап, ооң ажаалдазы дээш карак кызыл ажылдаарга хой бүрүзү семис, шыырак болур-даа, оларның төрээн хураганнары дүрген доругуучал-даа болур чүве-дир—деп, аныяк хойжу чугаалап орар. Чоокка чедир төрээн 302 хоюндан 302 хураганны ол менди камгалап алган.

Ол бо чылын 100 хойдан 100 хураганны күштүг, шыырак кылдыр доруктур азыравышаан, бир хойдан 2 кг дүктү кыргып алыр, кыштаанга бир бажыңны тудар хүлээлгени алган.

Х. ЧЫДЫМ-ООЛ.

«Тес-Хем» совхоз,
О. Шынаа салбыры.

Мурнакчыларның одуруунда

Бижиктиг-Хаяның сүт-бараан фермазының бызаа ажаакчызы Кара-Сал Дүктүг-уруг—«Барлык» совхозтуң мурнакчы малчыннарының бирээзи. Каш чыл дургузунда ол—симменталь уксаалыг бызааларны инектер кылдыр өстүрген. Малчын бодунуң ажылхерээнге ёзулуг мастер апарган.

Аныяк малчыннарга бодунуң дуржулгазын нептередиринге ол кажан-даа чажам дивес. Мынчага чедир ооң ажаап өстүрген бызааларындан чаңгыс-даа хорамча болбаан. Бызаа бүрүзү хүн санындала деңзини немеп турган. Бызаа кажааларының, ооң иштинде клеткаларының ишти, дашты арыг-шевер. Кажаа иштиниң температуразын ол чаңгыс аай чижекке тургузуп турар.

Бызааларны чемгерери рацион ёзугаар шын тургустунган, ооң түүнелинде, олар хүш алынгыр болгаш өзүүчел болган. Бир-ле катап ферманың бир инээ деңзизи 10 кг безин четпес, дүк чок, тудуу бызаа төрээн.—Мал болуру бергеле бызаа-дыр—деп, чөгенишкин турган. Дүктүг-уруг ол бызааны хүлээп алгаш сүт, янзы-бүрү хоолулуг чемнер-биле азырап, доктаамал эмнеднишкини чорудун тургаш, улгаттыр доруктурун каан. Ол бызаа сөөлүнде барып ферманың сүткүр инектериниң бирээзи апарган. Ындыг бызааларны ол өлүрбейн, каштыы-даа өстүрген.

Ооң ажаап турар бызааларының баш саны менди, бирээзиниң-не хонукта деңзи немелдези 750—850 грамм чедип турар. Бо чылдың бирги кварталында бызаа ажаакчыларының социалистиг чарыжының бирги черин ол ээлээн. Совхозтуң Саадак-Терек, Бижиктиг-Хая фермаларында быжыглаттынган 400 ажыг сүткүр инектер К. Дүктүг-уругнуң күш-ажылчы холдарын дамчыштыр өскен. Бызаазында ооң эки ажаалгазын дамчып өскен, ам бүдүүкчү бугалар колхозтарда, совхозтарда нептерээн.

М. АШАК-ООЛ.

ПОВАР

Улуг-Хем районда «Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбырының бирги трактор-хову бригадазында поварлап турар К. Нанзан ийи чыл дургузунда ховунуң ажыл-ишчилериниг амданныг чемнерни белеткеп берип келген.

Столоваядан чүгле механизаторлар эвес, харын чоок кавыда ажылчыннар, буга, сумун казып турарлар, албанда чоруп турар кижилер база чемненип турар.

Ховунуң ажыл-ишчилериниг эптиг-эвилең, дыңнангыр чоруу-биле улуг хүндүткелди чаалап алган.

О. ЛАМА.

Бригадир

Семён Санай-биле эрткен чылдың кыжынында танышкан мен. Кышкы хүннүң соок эртеннериниң бирээзинде дежурный машина битум шыгжаар черниң тудуун кылыр дээн кезек бызаңчыларны бетон заводунга чедирип келген. Олар балдыларын, хирээлерин туткулап алган келгеш, чынныр өрээлди долдур олуруптулар. Чыылганнарның аразында ортумак сынныг бир эр, чамдыкта өөрүнүң чугаазынга киржи каап, оон бодунга ап чораан хереклерениниң бизин тудуп хынап каап олур. Ол кижи тудугжу бригаданың чаа бызаңчызы С. Санай ол болган. Бичии болганда ажыл-даа эгелээн.

Күш-ажылчы хүннер билдиртпейн эртип-ле турган. Аңаа келген кижи бүрүзү балдыларныц, хирээлериниц диңмиттиг даажын дыңнааш, мында ажыл-даа ёзулуг хайыып турар черле-дир бо деп бодай бээр. Херек кырында байдал ындыг эвес турган. Тудуг материалдарының чедишпезинден, ажылчын күжүн шын хуваап тургуспаанындан болгаш бригадириниц ажыл-херекти орта уштап-баштап билбезинден ол тудугнуң ажылы экиживейн турган. Шынап-ла үр болбаанда демги бригадир бригаданы удуртуп шыдавазын дорту-биле чугаалаан. Тудугжуларның бригадиринге кымны томуйлаарыл деп айтырыг тургустунуп келген. Үр болбаанда-ла бызаңчыларның саналын ёзугаар бригадирге эш Санайны томуйлаан.

Кижи бүрүзүнге тодаргай айтыышкынны ол берип, ажылчын күжүн таарыштыр тургузуп каап, ыяш заводундан эргежок чугула тудуг материалдарын шилип экээр турган. Ол үеден эгелеп ажылдың шынары экижээн болгаш темпизи дүргедээн. Дилдинген ыяш материалдар, бедеткеттинген даш мурнукузу ышкаш чер болганынга чытпас апарган. Бригадир ажыл-херекке үлегер-чижээн көргүзүп, эң харысалгалыг чүүлдерни боду кылы бээр турган. Тудугжулар үр эвес үе иштинде хөй ажылды кылганнар.

Бо чазын Санайны орук ажылынче шилчиткен турган. Суг бадырар хоолайлар эптээр ханы оңгарларны чер эрининиц мурнунда доозар сорулга — ажылчыннарныц мурнунга салдынган. Хайныышкынныг ажылдаа эгелээн. Доң черни казарыны хөй күш негеттинип турганы билдингир. Биске үлеп берген хереклерниц элээн хөйүнүң бизи шапты, сывы чолдак, харын-даа чамдык сыптарны сыптааны шын эвес болган.

Ажыд соонда эш Санай ол хереклерни алгаш, шаптыларын чидидип, өскелерин эде сыптааш эртенинде эккелген. Хереклерни эде кылганының соонда чаа тургустунган бригаданың ажылы чоорту шуудай берген. Бригадир эш Санай черни дүрген казарының аргазын ажылчыннарга айтып берип, боду кызымак ажылдап турган. Ол— эртен ажылчыннар келириниц мурнунда-ла хереклерни эккеп, чугула материалдарны белеткеп каар. Бригадириниц эки удуртулгазы ажылчын бүрүзүнүц карак кызыл ажылы. Кызыл хоорайның Дружба кудумчузунга оңгар казар ажылды өй-шаанда доозар арганы берген.

Сибтранспецстрой эргелели Семён Санайны Май биринц байырлалын таварыштыр өртектиг белек-биле шаннаан.

ЧУРУКТА: С. Санай.
Сөзү болгаш фотозу А. Сокуровтуу.

АКЫ-ДУҢМА КУБАДА

★ ☆ ★

„Нотисиас де ойнуң“ 25 чыл болганы

ГАВАНА. СЭТА-ныҢ корреспондентизи **М. БузивскийниҢ** дамчыдып турары болза:

«Нотисиас де ой» солуннуҢ 25 чыл болган алдарлыг оюн маадырлыг куба улус демдеглеп турар.

«Нотисиас де ой»—«Солун улуска бараан болур» деп лозуҢ-биле 25 чылдарныҢ дургузунда ажылчы чоннарныҢ эрге-ажыктарыныҢ шынчы камгалакчызы болуп келген. УлустарныҢ фашизмге болгаш дайынга удур, тайбыҢ болгаш социализм дээш антиимпериалистиг, национал-хосталгалыг демиселин солун кезээде деткип, шынныг чүүлдерни массаларга хүн бүрүде чедирип, бодунуҢ эргелери дээш демиселче улус чонну сорук киирип келген.

Америк империализмниҢ чалчалары диктаторлар Сокаррас, Батиста олар солуннуу хаарын чаңгыс эвес удаа чорудуп, редакцияны болгаш типографиядны буза шаап келзе-даа оон күчүлүг үнүн дүй шаап шыдаваан. Кубанын улусчу-социалистиг партиязының парлалга органы «Нотисиас де ой» солун өске аттар-биле харын-даа бичии хемчээлдиг ийи саазыннарга безин хаая эвес үнүп, дерзии ёзуга удур, чер эзлериНге удур, АКШ-тыҢ империалистиг монополияларынга удур демиселче улус чонну мурнуку хевээр кыйгырып турган.

1959 чылдыҢ январь 1-де, кажан БатистаныҢ диктатуразын узуткап чок кылган үүнде, «Нотисиас де ой» солун кудумчуларга база катап көстүп келген. Ол солун чурттуҢ төөгүзүнде чаа үениҢ эгелээн дугайын чарлаан Сантьяго-де-Куба хоорайга үнүп эгелээн. Ол хүнден эгелээш солун болза революцияныҢ хереэнге, социализмниҢ хереэнге бараан болуп турар. «Нотисиас де ой»—бодунуҢ арыннарынга марксизм-ленинизмниҢ идеяларын пропагандалап, пролетаржы интернационализмниҢ, бүгү социалистиг чурттарныҢ аразында акыдумалышкы ёзунуҢ тугун, мөлчүкчүлерге удур демисежип турар улустар-биле эп-сеткил каттыштырылгазыныҢ тугун бедик тудуп чоруур. «Нотисиас де ой» солун бүгү хевирлериҢ колониализминге удур, империалистиг күрүнелериҢ бөлүглежишкининге удур, тайбыҢны камгалаар дээш чайгылыш чокка демисежип турар.

«Нотисиас де ой» солун ажылчы чоннарныҢ пропагандизи, агитатору болгаш коллективтиг организакчызы болуп тургустунуп келген. Бо сорулгазын ол чедишкинниг күүседип турар. Оон ужурунда бүгү куба улус бодунуҢ дайынчы парлалга органынын чаарби беш чыл болган оюнун хүнүнде аңаа чүректиҢ ханызындан байырын чедирип, чаагай ажылынга улам ыңайгы чедишкиннерни чедип алырын күзеп турар.

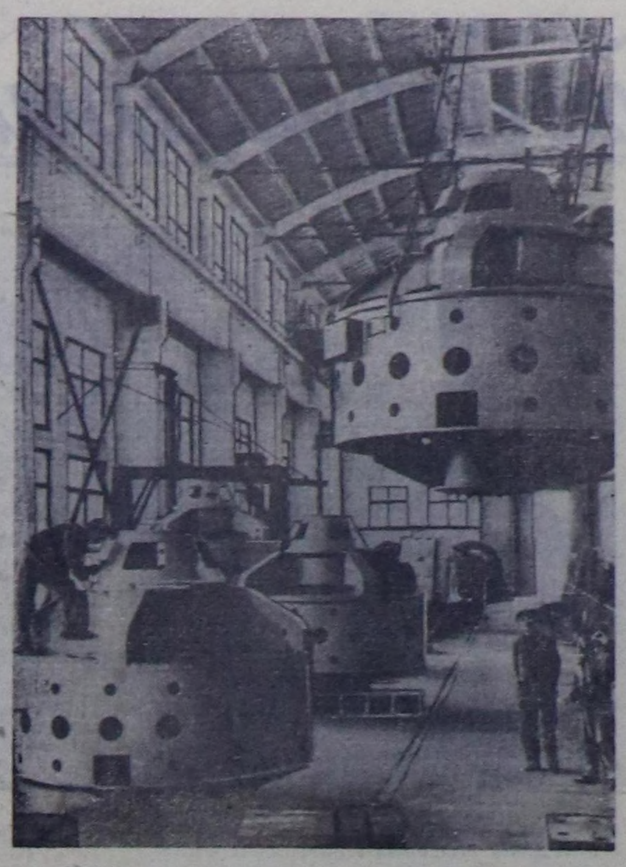

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКА. Дренаж — суггарылга системазының сордуруҢчуларынга улуг габариттиг шимчедиҢчилерни бүдүрүп үндүрерин Шанхайның электромотор заводунда шиңгээдип алган. Ындыг моторларлыг күчүлүг сордуруҢчулар шакта 30 кубометр сугну соруп үндүрер болур.

ЧУРУКТА: заводтуң эптелге салбырында.

Синьхуа—СЭТА-ныҢ фотозу.

Чаа тудуглар

ГАВАНА. СЭТА-ныҢ корреспондентизи **Р. КнязевтиҢ** дамчыдып турары болза:

Революсчу Куба социалистиг тургузуушкуннуҢ оруунда бүзүрелдиирбиле турупкан. Ам бүгү чуртта улуг тудуушкунну чорудуп турар. Чаа заводтар болгаш фабрикалар, чаа школалар болгаш чурттарга бажыңнары, чаа оруктар чер-ле болганда тургустунуп турар.

Куба революцияның өскүп үнген чери—Ориенте можунуҢ ажылчы чоннары социалистиг тургузуушкунга улуг чедишкиннерни чедип алган. Мансанильо хоорайдан ырак эвесте «Бартоломе Массо» деп, улус имениезинге ажылчыннар чурттаар чаа суурну чоокта чаа байырлалдыы-биле ажыктан. Таарымчалыг бүгү-ле чүүлдерлиг, амгы үеним 250 чурттарга бажыңнарын ында туткан. Бажың бүрүзү элээн каш делгем өрөөлдерлиг, газ плиталыг кухнялыг, суг дамчыдылгалыг, канализациялыг, ванналыг. 500 уруглар өренир школаны, садыг төвүн суурда туткан.

Ол болза «Бартоломе Массо» имениениҢ ажылчыннарынга революсчу чазактың тудуп берген дөртку сууру болуп турар. Аңаа кыска үениҢ дургузунда 1200 чурттарга бажыңнары туттунган. Чеди чыл мурнунда Фидель КастровуҢ дайынчылары диктатор БатистаныҢ шериглерине болгаш полициязына удур баштайгы тулчуушкуннарны чорудуп турган, ам төөгүлүг чер болу берген Сьерра-Маэстра даглардан ырак эвеске чугула тудугнуҢ—шапкын хем Яраны кежилген улуг көвүрүгүнүҢ тудуушкуну доозулган. Ол чаа көвүрүг Сьерра-Маэстра дагларында суурларны болгаш «Камило Сьенфуэгос» деп школа хоорайжыгажын Байамо хоорай-биле, бүгү чурт-биле тудуштурган.

Американың баштайгы хостуг чериниҢ чону кайгамчыктыг социалистиг даартагы хүнче орукта бүгү шаптараазыннарны арылдыр шаппышаан, бодунуҢ магалыг төрээн чуртун шак ынчаар чаартып турар.

Улусчу моол соңгулдага белеткенип турар

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). МоолдуҢ улустуҢ революстуг партиязының ТК-зының соңгунчуларга кыйгырыын «Унен» солун парлап үндүрген.

Улустуң улуг хуралынга 1963 чылдың июньнуҢ 9-та болур соңгулдага белеткел чоннуҢ күш-ажылчы улуг сорук киириишкининиҢ болгаш политиктиг идепкейниҢ байдалынга эртип турар. Соңгулда мурнунуҢ хуралдарынга ажылчы чоннар МАР-ныҢ УлустуҢ улуг хуралынын депутаттарынга кандидаттарга чурттуҢ эң дээре кижилерин — партияның болгаш чазактың удуртунчуларын, мурнаҢчы ажылчыннарны болгаш араттарны, эртемниҢ, культураның болгаш уран чүүлдүҢ көску ажылдакчыларын депшидип турар.

Соңгулдага белеткелди республиканың үлетпүрүнүҢ болгаш өдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери чаа-чаа чедишкиннер-биле демдеглеп турар. Үлетпүр бүдүрүлгелери бо чылдың баштайгы дөрт айларының бүдүрүлге планнарын ажыр күүсеткеш, пландан артыкка 10 миллион тугриктиҢ продукциязын күрүнеге берген. Республиканың малчыннарыдаа соңгулданы төлептиг белектер-биле уткуп турар, чурттуҢ хөй-хөй күражыл-агыйлары часны тарылганы хуусаа бетинде дооскан.

ГОРДОН КУПЕРНИҢ КОСМИКТИГ УЖУДУУШКУНУ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Космонавт Гордон Куперни ап чоруур «Фейт-7» деп америк космиктиг корабльди Канаверал думчуктан май 15-те салып үндүрген болгаш план ёзугаар, черни 22 катап долганыр ужурлуг.

Баштайгы медээлер ёзугаар, космиктиг корабль черден 100—164 миль бедик орбитада чоруп турар болгаш долганыг бүрүзүнүҢ үргүлүлели 88,7 минута хире бооп турар. Космонавт 34 шакта ужудуп, ол үениҢ иштинде 575 мүҢ миль хемчээлди эртер болгаш чер бөмбүрзээнин 100 чурттарының кыры-биле ужудуп эртер. «Фейт-7»-ни «Атлас» деп ракетаның дузазы-биле космосче салып үндүрген.

Гордон КуперниҢ хүлээлгези болза, космиктиг корабльди башкарары болгаш ужудуушкунга чедир бодунуҢ космиктиг спутнигин чурукка тырттырары болур. Үр үениҢ иштинде деңзи чок байдалга кижиниҢ ажылдап болур аргаларын шинчилээри Гордон КуперниҢ кол сорулгаларының бирээзи.

Бирги долганыгның үезинде Купер колдуунда-ла космиктиг корабльдиҢ янзы-бүрү системаларын хынаар болгаш бодунуҢ мага-бодунуҢ байдалын хайгаарап көөр. Үшкү долганыгның үезинде, кажан корабль Атлант океанның мурнуу кезээниҢ кырынга чорда, корабльден диаметри 5,75 дюйм шарны КуперниҢ салып үндүрерин ужудуушкун программазында көрүп турар. Ол шар чырык үндүрер ксеононо-биле чепсегленген болгаш секунда санында-ла чырыткылаңайнып, КуперниҢ соо-биле бодунуҢ тускай орбитазынга ужугар.

Космоска ыракты хемчээлин кижи кайы хире тодаргайлап шыдаарыл, база дыңзыг чырыктың дөзүч чүү хире көрүп болурул деп чүвени тодаргайлаар сорулга-биле үшкү, дөрткү болгаш бешки долганыгларның үезинде, дүне, Купер ол чивеңейнип чоруур шарны хайгаарап, чурукка тырттырып алыр.

Дөрткү долганыгның үезинде, кажан космиктиг корабль Каттышкан Штаттарның мурнуу районнарының кырынга чорда, Купер чемненир, суг ижер. Кабинада температураның доктаамалын хынаар, база кабинадан космосче чылыгның ылгалып үнерин хемчеп көөр сорулга-биле ол-ла долганыгның төөчүзүнде кабина соодарының системазын космонавт өөгүрүптер.

Тоску болгаш 15-ки долганыгларның аразында 8 шак иштинде удуурун ужудуушкун графигинде баш бурунгаар көрүп турар. Бир эвес Купер ол үениҢ шуптузун удуп эртирбес болза, бодунуҢ көргенин ёзугаар, системаларны хынап, чуруктар тырттырып, азы телевизия камеразын ажылдадып болур. Космонавт дыштанып чоруур уеде, кабина башкарылга чок, бодунуҢ аайы-биле ужугар болгаш бодунуҢ орбитазынга 30 минута болгаш-ла аңдарлып каап чоруур. Бир эвес Купер эрттир удуп калыр болза, Мучеада (Австралия) чер кырының станциязындан ону оттурарының радио медээзин берип-тер. Парлалганың дыңнатканын ёзугаар алырга, ужудуушкун үезинде космонавтың үйгузунга кандыг-даа бергедээшкин болбазын эмчилер баш бурунгаар көрүп турар. КуперниҢ ханының базыышкыны чавыс болгаш ол дүргеН удуй бээр.

Бир эвес космоска удаан сөөлүнде шаг чок, сулараңгай таварылга болу берзе, сергедиптериниҢ эмнери Куперде бар. Оон аңгыда аарышкы чидиреринИҢ сыкыртыр эми, баш дескинериНден, хөөн былганырындан болгаш өске-даа таарымча чок байдалдардан камгалаар тускай эмнер ында бар.

Баш удур көрдүнмээн байдалдарның таварылгаларында, азы бир эвес 22-ден хөй долганыг кылыр ужур туруп келзе, сугнуҢ, кислородтуҢ болгаш одалганың немелде курлавыры косманавта бар.

Бир эвес Гордон Купер көрдүнген 22 долганыгны ужуп эртер болза, Оожум океанда Мидуэй ортулуктан ырак эвеске кээп хонар, ону тускай корабльдер ап алыр ужурлуг.

Америк космонавт Гордон КуперниҢ хары 36. Охлахома штаттың Шони хоорайга төрүттүнген. Кадайлыг болгаш ийи уруглуг. Купер АКШ-тың Шериг-агаар күштериниҢ майору. Сөөлгү эмчи шинчилгезиниҢ сөөлүнде, космиктиг ужудуушкуннар төвүнүҢ медицина килдизинин начальниги доктор Чарльз Берри, космонавтың угаан-бодал болгаш магабодунуҢ талазы-биле кончуг эки байдалдын медеглээн. Сөөлгү медээ ёзугаар, космиктиг ужудуушкун планга дүүштүр чоруп турар.

Гордон КуперниҢ космиктиг ужудуушкуну доозулган

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк космонавт Гордан Куперни ап чоруур «Фейт-7» деп космиктиг корабль май 17-де Москва шагы-биле 2 шак 26 минута турда бодунуҢ ужудуушкунун дооскаш, Оожум океанның Мидуэй ортулуунуҢ чоогунга хонупкан.

Сөөлгү алды долганыг космонавка бергедээшкининг болгулаан: автоматтыг доктаадыышкынның системаларынга үрелиишкиннер болган. Каракбиле уг-шигни дөзевилеп, корабльди хол-биле башкарып шиглээр ужур Куперге таварышкан.

Москва шагы-биле эртенгинин 3 шакта Гордон Куперни «Фейт-7» корабльдиҢ кабиназы-биле кады Оожум океанда Мидуэй ортулуктун мурнуу-чөөн талазынче 145 миль ырактан «Кирсард» деп авианосец ап алган.

Гордон Купер черни долгандыр 22 долганыгны кылган болгаш космиктиг делгемге 34 шак 20 минутада ушкан. Америк агентилелдериниҢ дыңнатканы-биле алырга, ужудуушкун программазында көрдүнген, секунда бүрүзүнде хып чоруур шарны салып үндүрерин космонавт күүседип шыдаваан. Ол чырыткылаңайнып чоруур шар корабльдиҢ соо-биле бодунуҢ орбитазынга ужугар ужурлуг турган болгаш Купер ону чурукка тырттырып алыр турганы база күүсеттинмээн.

Капитал чурттарында ажыл соксадыышкыны

АНГЛИЯ

Судно тудуунуҢ «Викерс -аристронг» деп заводунуҢ 130 электриктери болза 67 ажылчыннарны ажылдан үндүргенинге удурланыышкынның демдээ кылдыр ажыл соксадыышкынын чарлаан. Ол ажыл соксадыышкыны суг ишти-биле чоруур атомнуг «Берлинг» деп хеменИҢ тудуун саададыр аңаар. Гамильтонда «Филипс» деп радио аппаратура компаниянын заводунуҢ 1300 ажылчыннары ажылын соксаткан. Профэвилели ажылчыннарны ажыл соксадыышкынынче кыйгырган. Ажыл соксатканнар ажыл төлевирин бедидер дугайында негелдени деткип, ажыл соксадыышкынын үш неделяда үргүлчүлеп турар.

ФРАНЦИЯ

Жиронда департаментиде тудугда болгаш хөй-ниити ажылдарында ажылдап турар 10.000 ажылчыннар 24 шакта ажыл соксаткан. Бордо хоорайга болган чыскаалга болгаш оон дараазында митингиге ажылчыннар киришкен. Ажыл соксатканнар төлевирлиг шөлээниҢ үезин узадырын болгаш 60 хардан эгелээш пенсияны төлээрин негээн.

ИТАЛИЯ

Италияның цемент заводтарының ажылчыннарының 24 шакта ниити национал ажыл соксадыышкыны болган. Аңаа 20 мүҢ кижи киришкен. Ажылчы чоннар оларның материал байдалын экижидерин көрүп турар ниити национал чаа коллективтиг күш-ажыл кереэзин чарарын негеп турган.

ЯПОНИЯ

Хөмүр даш үлетпүрүнүҢ ажылчыннарының профэвилелдериниҢ япон федерациязы ажыл төлевирин бедидер болгаш күш-ажылдың байдалын экижидерин негээн ажыл соксадыышкынын майның сөөлгү хүннеринде үргүлүү чорударын чарлаар деп шиитпирлээн. Ол ажыл соксадыышкынынга чурттуҢ хөмүр даш тывыжынын эң улуг он компанияларының шахтёрлары киржир.

Ужар чүүлдүҢ «Джапан эйлайнс» деп компаниязының ажылдакчылары ажыл төлевирин бедидерин чедип алырын чүткүвүшаан, ол негелдерни деткип, алды шакта ажыл соксадыышкынын чоруткан. Ажыл соксадыышкынының түннелинде Парижче болгаш Лос-Анжелосче, а ол мышкаш чурттуҢ Осака, Саппоро болгаш өскеДаа чугула төптеринче самолёттарның доктаамал ужудуушкуннары соксаан.

ЭКВАДОР

Чуртта «Аринас дель Экуадор» деп далган заводунуҢ болгаш «Сан Антонио» деп пөс-таавы фабриказының ажылчыннарының ажыл соксадыышкынынг кызымаккай демиселИ үргүлчүлеп турар. Олар профэвилелдериниҢ эргелерин хүндүлеп көөрүн, фабриканың профэвилелиниҢ ажылдан үндүртКен удуртукчуларын ажылга катап киирерин, ажыл төлевирин бедидерин негеп турар. ЭквадорнуҢ ажылчы чоннарының конфедерациязы ажылчыннарның демисели-биле эп-сеткилин каттыштырып турарын медеглээн болгаш ажыл соксаткан-нарга удур бүдүрүлге эзелерИнИҢ база эрге-чагыргаларның дерзии үүлгедиглери-биле холбаштыр удурланыышкынны илергейлээп.

(СЭТА).

ШиитКелди күүсеткен

ССРЭ-ниҢ Дээди судунуҢ шериг коллегиязы Төрээн чурттуҢ өскерликчизи О. В.ПеньковскийНи боолап өлүрер дугайында шиитКелди үндүрген болгай. ССРЭ-ниҢ Дээди Совединин Президиуму ПеньковскийНиҢ бодунуҢ амы-тынын арттырар дугайында дилээн хандырбаан.

ШиитКелди күүсеткен.

Гаитиде байдалга хамаарыштыр

Даштыкы херектер министерствозунуҢ медеглели

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк күрүнелер организациязының кижиниҢ эргелериНИҢ айтырыгларының талазы-биле комиссиязын чуртче киирериНден Гаитинин даштыкы херектер министерствозу ойталаан.

Ында кижиНИҢ эргелерин хажыдып турар бе дээрзин хынап көөрүбиле Гаитиге баарын чөпшээрээрин комиссияның дилээн чоруун «ГаитиниҢ иштики херектеринге бир янзы холгаарлаашкын кылдыр көрүп болур» деп, министерствозунуҢ медеглелинде онзалап демдеглеп турар.

Гаити болза «улустар аразының ёзулуг-ла сүлчээзинге таваржып турар-дыр» деп, министерствонуҢ медеглелинде аза-ла демдеглээн.

• • •

Харылзааларны үзериНге сылдаглаашкын

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Күруне департаментизиниҢ парлалга айтырыгларының талазы-биле төлээлекчизи РиптиҢ медеглээни-биле алырга, президент ДювальениҢ гаитян чазаан хүлээп көөрүнден ойталаар дугайында айтырыгны Каттышкан Штаттар латин-америк чурттар-биле чугаалажып көрүп турар.

Каттышкан Штаттар бо айтырыгның талазы-биле бөмбүраектиг барын кезээниҢ кандыг чазактары-биле «сүмележилге» чорутканыл дээрзин Рип тодаратпаан.

• • •

Харылзааларда дүшкүүрлүг чорук

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Гаитиде байдал дүшкүүрлүг болуп артпышаан турар. ДювальениҢ чазаан дүжүрер сорулга-биле Каттышкан Штаттар шериг болгаш политиктиг хевирлиг операцияларны белеткеп турарының дугайын ЮПИ агентилел дыннадып турар.

АгентилелдиҢ демдеглеп турары болза: «Шангри-ла» деп америк авианосец «өөредилге эрттирип», Карибдалайда турун турар. Далай чадаг шериниҢ кезектери-биле каттышкан, ийи муң кижилиг болгаш «Боксер» деп авианосецтиг ийиги оперативтиг америк каттыжыышкын Гаитиден ырак эвесте ийи неделя турун турар.

Гаити эмигрантылар — ДювальениҢ ёзу-чурумунуҢ удурланыкчылары боттарының күштерин кожазы Доминикан республикада мөөцнеп турар болгаш «Дювальени дүжүрер сорулга-биле чылча шивыышкынныг согугну кылыр дээш, кызыгаар таварты шургуп киириптерИнге белен».

Ол районга «сегиржип алыышкын чайлаш чок» деп, агентилел онзалап демдеглеп турар.

• • •

Ажыглаар бодап турар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Гаитиге эрге-чагыргага депшилгелиг күштериниҢ киреринге шаптыктаар дээш, АКШ «шериг хемчегЛерин алырынга» белен деп, АКШ-тың даштыкы херектер талазы-биле сенат комиссиязының даргазы Уильям Фулбрайт америк корреспондентилерге медеглээн.

Гаитиде байдал «эн-не айыылдыг» болуп турар деп, Фулбрайт чугаалаанын АП агентилелдин корреспондентизиниҢ Вашингтондан дыннадында демдеглеп турар.

Гаитиде байдалды даштыкы херектер талазы-биле сенат комиссиязының чажыт хуралынга чугаалажып көрген деп, сенатор айыткан.

АгентилелдериниҢ дыннадыгларындан илереп турары-биле алырга, Гаитиге удур коллективтиг хемчегЛерни алырынга америк күрүнелер организациязын АКШ ажыглаар бодап турар.

• • •

„Хан төгүүшкүнү чайлаш чок“

ПАРИЖ. (СЭТА). «Бистер Гаитиже халдап киреринИҢ планын ажылдап кылын тур бис. Ол халдаашкын чүү-даа болза, бо чылын болур боор» деп, Гаитинин даштыкыда түр чазааның кежигүнү Луи де Жуа парлалга конференциязынга медеглээн.

«Хан төгүүшкүнү чайлаш чок» деп, де Жуанын демдеглээнин Франс Пресс агентилелдин корреспондентизи Санто-Доминго-дан (Доминикан республика) дыннаткан.

Даштыкыдан допчу дыңнадыглар

★ «Гласье метал компани» деп компанияның Лондонда 4 мүҢ ажылчыннар ажылдап турар машина тудуг заводунуҢ завод чөвүлели социалистиг чурттар-биле Англияның садыглажылгазын калбартыр сорулга-биле хемчегЛерни алырынче чазакты кыйгырып турар резолюцияны хүлээп алган.

★ 20 чурттар киришкен делегейниҢ 19-ку ярмарказы Касабланкага (Марокко) хагдынган. «Технопромимпорт» болгаш «Международная книга» деп ийи совет даштыкы садыг организациялары ярмаркага киришкен. Ийи ажыг неделяның дургузунда ярмаркага 400 мүҢ хире кижи келген.

★ Албан медээлери-биле алырга, апрельде Австралияга 84.625 ажыл чоктар санаттынып турган.

★ Майның 11-де америк торпедтиг катер КУДР-нуҢ эрик чанында сугларынга шургуп кирип келген болгаш Санке хемниҢ (Хванхэ можунуҢ Канием уездизи) аксынга балыкчы көрей суднону адып бооЛаан. Боолаашкынның түннелинде үш балыкчылар өлген, команданың арткан кижилери чиик балыгЛаткан. Суднону шыҢгыызы-биле үрээн.

★ Японияның оруктарынга хүн бүрүзүнде 30—35 кижи өлүп турар. Кол полиция эргелелиниҢ медээлери-биле алырга, чыл эгезинден бээр майның 12-ге чедир орукка озал-ондакка таваржып өлген кижилериҢ саны бүгү чуртка 4.013 болган.

★ ПерунуҢ полициязы Национал хосталыышкын фронтузунуҢ Лимеде район салбырынче халдаашкын кылган. Полицейжилер бажыңга чаза булгап кирип келгеш, үжээшкин кылган. ФронтунуҢ даргазы генерал Пандо полицияның ол үүлгедишкиннериНге удурланыышкынны эргечагыргаларга медеглээн.

(СЭТА).

АГААР БОЛУР

Бөгүн республикада шуужуп турар булуттарлыг хүн болур, чамдык черлерге чаъс болгаш өл хар чаар. Хат ёй-тавындазынан дыңзыыр. Кызылга чаашкын шоолуг эвес. Агаарның температуразы: республикага—12—17, а Кызылга — 14—16 градуе чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«НАЙЫРАЛ»: «Хууда бирги чер» 10, 12, 2, «Хаан уруглары» 4, 6, 8, 10 шактарда.

«ВОСТОК»: «БистиҢ сагыш-бодалывысты камгалап алыңар» 11.15, 3.15, 9.15, «Баббета дайынче бао чор» (дедгем экранныг) 5.15, 7.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Эки-турачылар» 11.15, 1.15, «Чажыт ады—«Виктория» 3.15, 5.15, «Ак-көк хемнериҢ кижилери» 7.15, «Мээң чонумну хостаңар», «Лубяктың ег-бүлезиниҢ амыдыралындан», «Чажыт ады—«Виктория» 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ» «Яблоко раздора» 2.30, 4.30, 6.30, «Бужар бак чоруктуҢ дүрүмү», «Яблоко раздора» 8.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «ЧүректиҢ тураскаалы» 5, 7, 9 шактарда.

Орнитоз аарыг

Көге-бугалар, хөкпештер, шинжекстер, индейкалар, дагаалар, азырал болгаш черлик кастар дээш өске-даа чүс ажыг янзы-бүрү куштар орнитоз дээр халдавырлыг аарыгның өөскүдүкчүлери вирустарны тарадып болур. Гректеп «орнис дээрге куш, а «орнитоз» деп куш аарыы дээни ол-дур.

Бистиң чуртувуска орнитозту бир-ле дугаарында 1948 чылда эскерип каан. Ол аарыгның мурнунда билдинмейн турган чылдагааны, өске аарыглар-биле будап турган магатчок. Ол — көге-бугалар аразында кончуг нептерээн. Ол ышкаш орнитоз черлик куштар-биле кады чемнээр (оттаар) азырал кастарда база нептерээн. Бо аарыгдан колдуунда куштуҢ чаш толу аарып, 300 хуу чедир өлүп турар. Орнитозтан аарып чораан куштарның хөй кезин аарыгның өөскүдүкчүлери вирустарны кадык куштар болгаш кижилер аразында нептередип чоруур апаарлар. Аарыг куштар эзш-чем чивестер, уйгузураачал апаар болгаш бажы халайып, чалгыннары салдыны берген, карактары кызып, думчуундан суг төктүп, дүгдүйүп, хоруй болган олурарлар.

Ынчалзажок аарыг куш бүрүзү ындыг эвес. Чамдык кадык хевирлиг куштар херек кырында аарыг болуп, думчуунуҢ суу-биле, өдээбиле вирустарны нептередип турарлар. Думчуктан төгүлген, эңдерик вирустарлыг суг думаа, куштарның дүгү-биле, бок, доозун-биле холушкаш, ол вирустарын агаарже тарадыр.

Орнитоз кижиге кончуг халдаачал. Ону кижи хирлиг холдар, вирустарлыг кинр тынган агаар дамчыштыр бодунга хвлдадып ап болур. Ынчангаш аарыг куштарны тудуп суйбап, оларның оран-саваЗынга дегген ажыы чок.

Кижи орнитозтан аарааНда эъдиниҢ изин 38—39 градус чедип, кончуг аар эрттирер. Баштай ол аарыг ижин тифинге, паратифке, өкпе дегдириишкинилге, аар гриппке кончуг дөмей. Элээн каш хонганда аарыг кижи улам бакыырап, дидиреп, бажы, буду, ооргазы аарып кээп, өөдүүп эгелээр. Эмчи дыңнаарга өкпезинде киргирээн, рентгенге өкпе чуруу карарып келгенде аарыгның эгелеп келгенин хереченлеп турар. Чамдыкта ол аарыг кончуг чиик эртип, тыныштың үстүкү оруктарының кадар дээр аарыы-биле дөмейлежи берип болур. Ындыг чиик хевирин безин эки эмнээри чугула, чүге дээрге, ол орнитозтуҢ аар хевири-биле бир дөмей, өске нарын аарыгларны тывылдырып болур. Орнитозтан аарып чораан кижилериҢ организми 1—2 чыл дургузунда ол аарыгдан камгаланыр шынарлыг—иммунитеттиг апаар. Ол үе эрткенде ол катап база аарый берип болур. Ам эмчилер орнитозту тетрациклин, дибиомицин болгаш террамицин дээр эмнер-биле чедишкиниг эмнеп турарлар. Аарыгны эрте эмнедип эгелээри чугула, ынчангаш орнитоз тыптып келгенин сестип кагза-ла эмчиге дораан баар херек. Орнитозтан аарааН кижи бүрүзүн өске халдавырлыг аарыгдан аарааннар-биле бир дөмей эмчиге чыттырып эмнээр.

Бо аарыгдан хынамча чок, чүве тоозунмас кижилер аарыыр. Азырал кастарга, дагааларга, индейкаларга, өдүректерге, черлик көгебугаларга болгаш өске-даа куштарга чоокшулаштаза эки. Бир эвес азырал куштарның бирээзиле аарып келген болза, ону ол дораан өөрүнден аңгылааш, мал эмчизинге көргүзери чугула. Бир эвес аарааН куш орнитозтуг болза, ону дораан өлүргеш, мал эмчизиниҢ айтыышкынын ёзугаар куштарның оран-саваЗын дезинфекциялыг эзилдириг-биле арыглап аштаары албан. Азырал-даа, черлик-даа куштарны өлүргенде оон иштин аштаарда, дүгүн чуларда хынамчалыг, арыг-силиг ажылдаар херек, оон соонда холун чылыг суг-биле саваңнап чууру эргежок чугуда. Черле куштуҢ эъдин, эң ылаңгыя базрын, өкпе-чүрээн эки хайындырып азы хаарып чиири чугула. Куштарның чуургаларын чыырда, оларны өдээнден арыглап, саваңныг изиг сутта чуп турары албан болур.

Хоорайларда орнитозтуҢ кол-ла нептередикчилери көге-бугалар. МоскваныҢ кудумчуларында, шөлдериНде нептерээн көге-бугаларның 60 хире хуузу орнитозтан аарып эрткен азы ол аарыгдан аарыг болганын сөөлгү чылдарның шинчилелдери илереткен. Ынчангаш МоскваныҢ ажылчы чоннарының депутаттар Соведи көге-бугаларның санын кызырар деп шиитпирин хүлээп алган.

Көге-бугалар чанынга үр турбаңар, оларны тудуп суйбаваңар, соңгалар, балконнар кырынга чемгербеңер. Шак бо бөдүүн дүрүмнерни сагып чоруур болзуңарза, орнитоз дээр айыылдыг аарыг силерге халдавас.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАРЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл. Шетинкина-Кравченко кудумчузу бажын №3. ТЕЛЕФОННААРЫ: редакторнун 24-63, редакторнун оралакчызының болгаш харысалгалыг дежурныйның 35—24, пропаганда килдизинин 23—54, харысалгалыг секретарының 23—35, көдээ ажыл-агый килдизинин 25—38, партийжи амыдырал килдизинин 37—13, иштики информация килдизинин 20—60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериНИҢ 21—27, үлетпүр болгаш траспорт база культура амыдырал килдистериНИҢ 22—64, бухгалтерияның 31—75, корректорларның 21—47. Солун келбейн барганда 32—75 телефонче долгаар.

ТС—00848. Чагыг № 130. Культура министерствозунуҢ типографиязы